

LUND UNIVERSITY

Kapacitetsbyggande för ekosocial integration

Utmaningar och möjligheter för Lunds kommun

Khan, Jamil; Hildingsson, Roger; Wahlund, Madeleine; Persson, Alva

2024

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Khan, J., Hildingsson, R., Wahlund, M., & Persson, A. (2024). *Kapacitetsbyggande för ekosocial integration: Utmaningar och möjligheter för Lunds kommun.* (TFEM; Nr. 3129), (IMES/EESS Rapport; Nr. 138). Miljö- och energisystem, LTH, Lunds universitet.

Total number of authors:

4

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Kapacitetsbyggande för ekosocial integration

Utmaningar och möjligheter för Lunds kommun

RAPPORT NR 138, 2024 | MILJÖ- OCH ENERGISYSTEM

JAMIL KHAN, ROGER HILDINGSSON, MADELEINE WAHLUND, ALVA PERSSON
INSTITUTIONEN FÖR TEKNIK OCH SAMHÄLLE | LUNDS UNIVERSITET

Kapacitetsbyggande för ekosocial integration

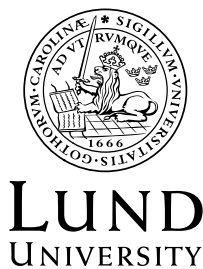
Utmaningar och möjligheter för Lunds kommun

Jamil Khan¹, Roger Hildingsson²,
Madeleine Wahlund³, Alva Persson³

¹ Miljö- och energisystem, Institutionen för teknik och samhälle,
Lunds tekniska högskola, Lunds universitet

² Statsvetenskapliga institutionen, Lunds universitet

³ Lunds kommun, Kommunkontoret, Avdelningen för hållbar tillväxt

Dokumentutgivare/Dokumentet kan erhållas från

LUNDS UNIVERSITET

Avdelningen för miljö och energisystem

P.O. Box 118

SE-221 00 Lund, Sweden

Dokumentnamn Rapport 138**Utgivningsdatum** Maj 2024**Författare** Jamil Khan, Roger Hildingsson, Madeleine Wahlund, Alva Persson**Dokumenttitel och undertitel**

Kapacitetsbyggande för ekosocial integration: Utmaningar och möjligheter för Lunds kommun.

Omslagsbild

Flygfoto över centrala Lund

*Foto: Lunds kommun***Abstract**

Klimatförändringar och social rättvisa är två sammanlänkade utmaningar för städer och kommuner. I takt med att miljö- och klimatkriserna förvärras blir behovet av att sammanlänka ekologisk och social hållbarhet alltmer centralt för städers och kommuners omställning. Tidigare separata åtgärder för dessa områden har ofta misslyckats med att tillvarata synergier och hantera motsättningar. Projektet undersöker möjligheter att överbrygga dessa utmaningar genom integrerad planering och styrning. Rapporten bidrar med kunskap och praktiska verktyg för Lund och andra kommuner som strävar efter att integrera hållbarhetsdimensionerna i sin verksamhet. Genom att skapa en mer sammanhängande strategi för klimatomställningen ska kommunen kunna ta vara på synergier och bättre hantera potentiella målkonflikter.

Rapporten baseras på en mix av metoder inklusive dokumentanalys, djupintervjuer och praktikerworkshop.

Resultaten visar på ett antal kärnområden där förbättringar kan genomföras. Bland annat föreslås en översyn och förstärkning av de styrande dokumenten för att bättre spegla de ekosociala aspekterna. Det rekommenderas att skapa mer omfattande och integrerade nätverk för samarbete över förvaltningsgränserna samt att etablera nya former av medborgardialog för att öka transparensen och inkluderingen i hållbarhetsarbetet. Slutligen pekar rapporten på behovet av kontinuerlig utbildning och kompetensutveckling för kommunens medarbetare i syfte att stärka den långsiktiga kapaciteten för ekosocial integration. Rapporten avslutas med en rad konkreta rekommendationer för hur Lunds kommun kan fortsätta att bygga kapacitet för ekosocial integration. Rekommendationerna omfattar strukturförändringar i organisationen, utveckling av integrerade styrningsprocesser och stärkt samarbete både inom kommunen och med externa aktörer.

Nyckelord

Ekosocial integration, rättvis omställning, inkluderande klimatomställning, kapacitetsbyggande, Lunds kommun

Omfång 47**Språk** Svenska**ISRN** LUTFD2/TFEM-- 24/3129--SE + (1- 51)**ISSN** 1102-3651**ISBN** 978-91-86961-64-0**Intern institutionsbeteckning/Department classification**

IMES/EESS Rapport 138

Printed in Sweden by Tryckeriet i E-huset, Lund University

Lund 2024

Förord

Denna rapport är framtagen inom forskningsprojektet *Kapacitetsbyggande för ekosocial integration* (Nr 2022-02440) som pågått under 2023–2024. Projektet har möjliggjorts genom finansiering från Formas (Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande) inom utlysningen *Klimatneutrala och inkluderande kommuner*. Inom projektet har forskare från Lunds universitet samarbetat med Lunds kommun för att utforska hur kommunen kan öka sin förmåga att arbeta systematiskt och samordnat med att integrera ekologiska och sociala dimensioner av hållbarhet.

Rapporten riktar sig specifikt till Lunds kommun med rekommendationer för hur arbetet med ekosocial integration kan stärkas och utvecklas. Men med rapporten avser vi också att ge generella lärdomar om hur kommuner kan jobba med dessa frågor. Vi vill tacka de personer som ställt upp på intervjuer, deltagit i workshops samt givit feedback på tidigare versioner, vilket har möjliggjort denna rapport. Författarna svarar själva för innehållet i rapporten och de slutsatser och rekommendationer som lämnas.

Lund, maj, 2024

Jamil Khan, Roger Hildingsson, Madeleine Wahlund och Alva Persson

Innehållsförteckning

Förord	3
Sammanfattning	7
1. Inledning.....	9
1.1 Tillvägagångssätt och resultat.....	9
1.2 Läsanvisning.....	10
2. Bakgrund	11
2.1 Behovet av att förena ekologisk och social hållbarhet	11
2.2 Ekosocial integration och rättvis omställning	12
2.3 Den europeiska gröna given och lokala åtaganden för rättvis omställning	14
2.4 Vad innebär ekosocial integration i praktiken?.....	15
3. Styrning och ledning för ekosocial integration.....	21
3.1 Styrande program och planer	21
3.2 Organisation och styrning av hållbarhetsarbetet	27
4. Ekosociala åtgärder och arbetsätt i praktiken	33
4.1 Åtgärder där sociala insatser kombineras med en grön profil	33
4.2 Åtgärder där miljöinsatser har en social profil	34
4.3 Integrering av miljöhänsyn och sociala frågor i planering	35
4.4 Insamling av data om koppling mellan miljö och sociala aspekter	36
4.5 Åtgärder för att involvera medborgare och intressenter	37
5. Slutsatser och rekommendationer.....	39
5.1 Skapa en gemensam målbild som integrerar ekologisk och social hållbarhet	39
5.2 Stötta hållbarhetssamordnare och förenkla samarbeten.....	40
5.3 Prioritering av hållbarhet och ekosocial integration behövs på alla nivåer	41
5.4 Synliggör och skapa lärandestrukturer för ekosociala åtgärder och arbetsätt	42
5.5 Skapa meningsfulla deltagandeprocesser och utnyttja befintliga nätverk	43
Bilaga 1	47

Sammanfattning

Klimatförändringar och social rättvisa är två sammanlänkade utmaningar för städer och kommuner. Klimatförändringar är förknippade med en dubbel, eller tredubbel, orättvisa då klimatpåverkan ofta slår hårdare mot fattiga och marginaliserade grupper, medan rikare människor i större utsträckning bidrar till koldioxidutsläpp. Dessutom kan politik och åtgärder för att mildra klimatförändringarna förstärka eller ge upphov till negativa fördelningseffekter. I takt med att miljö- och klimatkriserna förvärras blir behovet av att sammanlänka ekologisk och social hållbarhet alltmer centralt för städernas omställning. Tidigare separata åtgärder för dessa områden har ofta misslyckats med att skapa nödvändiga synergier och hantera motsättningar. Detta projekt strävar efter att undersöka möjligheter att överbrygga dessa utmaningar genom integrerad planering och styrning.

Rapporten bidrar med kunskap och praktiska verktyg för Lunds kommun och andra kommuner som strävar efter att integrera hållbarhetsdimensionerna i sin verksamhet. Projektets övergripande mål är att förstärka kommunens kapacitet att integrera ekologisk och social hållbarhet. Genom att skapa en mer sammanhängande strategi för klimatomställningen ska kommunen kunna ta vara på synergier och bättre hantera potentiella målkonflikter.

Rapporten baseras på en mix av metoder inklusive dokumentanalys, djupintervjuer och praktikerworkshops. Lunds kommuns centrala styrdokument för hållbarhetsarbetet har analyserats och intervjuer med nyckelpersoner inom kommunen har genomförts för att identifiera nuvarande praktiker och hinder för ekosocial integration. Workshops har använts för att stämma av preliminära resultat samt för att samla in åsikter och förslag på förbättringar från involverade parter.

Resultaten visar på ett antal kärnområden där förbättringar kan genomföras. Bland annat föreslås en översyn och förstärkning av de styrande dokumenten för att bättre spegla de ekosociala aspekterna. Det rekommenderas att skapa mer omfattande och integrerade nätverk för samarbete över förvaltningsgränserna samt att etablera nya former av medborgardialog för att öka transparensen och inkluderingen i hållbarhetsarbetet. Slutligen pekar rapporten på behovet av kontinuerlig utbildning och kompetensutveckling för kommunens medarbetare i syfte att stärka den långsiktiga kapaciteten för ekosocial integration.

Rapporten avslutas med en rad konkreta rekommendationer för hur Lunds kommun kan fortsätta att bygga sin kapacitet för ekosocial integration. Rekommendationerna omfattar strukturförändringar i organisationen, utveckling av integrerade styrningsprocesser och stärkt samarbete både inom kommunen och med externa aktörer.

1. Inledning

Dagens samhällen står inför omfattande utmaningar kopplat till såväl klimatförändringar som till social (o)rättvisa, och det ömsesidiga förhållandet mellan sådana ekologiska och sociala hållbarhetsutmaningar blir alltmer uppmärksammade. Trots det formas och drivs arbetet med klimatneutralitet och miljömässig hållbarhet å ena sidan, och social hållbarhet, inkludering och jämlikhet å andra sidan i stor utsträckning av olika lagstiftning, styrmodeller, metoder och professioner. Detta riskerar att leda till att viktiga synergier mellan hållbarhetsdimensionerna inte uppstår i den mån som är möjligt, eller till att eventuella målkonflikter inte uppmärksammas och hanteras i tidigt skede.

Inom projektet *Kapacitetsbyggande för ekosocial integration* har Lunds kommun och forskare från Lunds universitet samarbetat för att utforska hur kommunen kan öka sin förmåga att arbeta systematiskt och samordnat med att integrera ekologiska och sociala dimensioner av hållbarhet, och för att öka möjligheterna att ta vara på synergier samt hantera målkonflikter.

Projektets syfte har varit att ta fram rekommendationer för hur strategier för klimatomställningen kan förbättras och göras mer rättvis genom att ta hänsyn till sociala perspektiv, men även hur arbetet med social hållbarhet kan bidra till att uppnå kommunens miljömål. Projektet bygger på tidigare forskning (Khan, Hildingsson & Garting 2020) i Stockholm, Göteborg och Malmö, som visat att initiativ inom ekosocial integration ofta sker i enskilda projekt eller insatser. Därför har detta projekt i stället syftat till att bygga långsiktig kapacitet inom organisationen och fokusera på strukturer, styrning och arbetssätt för hållbar utveckling. Genom att utgå från organisationens befintliga strukturer och processer skapas förutsättningar för att ekosocial integration blir ett effektivt och användbart verktyg i arbetet med att öka takten i och förstärka omställningsarbetet.

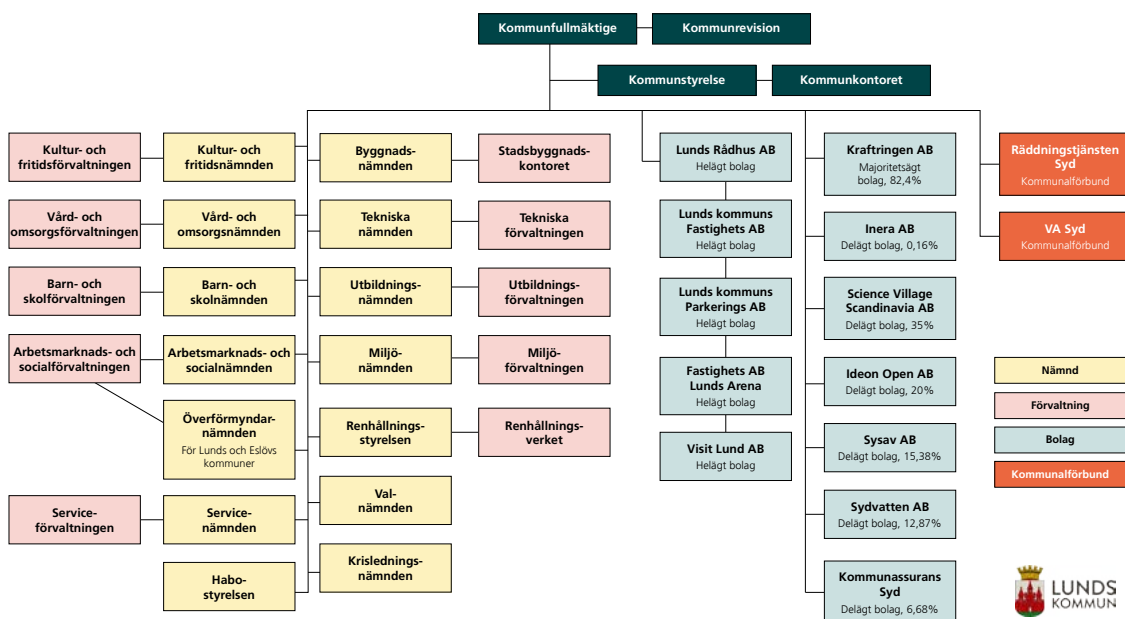
1.1 Tillvägagångssätt och resultat

Denna rapport sammanfattar de huvudsakliga slutsatserna från projektet och bidrar till att peka ut var och hur kommunen kan bygga fler och mer stabila broar mellan det sociala och ekologiska hållbarhetsarbetet genom ett ekosocialt angreppssätt. Rapporten fokuserar i första hand på resultat och rekommendationer med:

- förslag på strukturförändringar inom ledning, styrning och samordning av hållbarhetsarbetet som leder till ökad ekosocial integration,
- förslag på arbetssätt för att planera, genomföra och utvärdera insatser som leder till ökad ekosocial integration och,
- förslag på samverkansformer och initiativ som leder till ökad ekosocial integration.

Rapporten bygger på en kombination av dokumentstudier, intervjuer och workshops. Kommunens viktigaste styrdokument har studerats för att identifiera kopplingar mellan ekologisk och social hållbarhet och hur denna integration skulle kunna utvecklas. Kvalitativa intervjuer har genomförts med 14 strateger, samordnare och chefer med ansvar för social och ekologisk hållbarhet under maj till

september 2023. Intervjuerna och praktikerworkshops har involverat strateger och chefer från kommunkontorets avdelning för hållbar tillväxt (enheten för social hållbarhet respektive miljöstrategiska enheten) samt representanter från Lunds kommuns samtliga förvaltningar, med undantag för Renhållningsverket (se Figur 1). Intervjuerna behandlade frågor såsom hur arbetet med ekosocial integration bedrivs, vilka konkreta åtgärder som genomförs, hur man upplever styrning och organisation av hållbarhetsarbetet, och hur samverkan sker inom kommunen samt med externa aktörer. I rapporten hänvisar vi till intervjuerna enbart i form av nummer för att värna intervjupersonernas anonymitet.

Figur 1 Lunds kommunorganisation

I november 2023 hölls en uppföljande praktikerworkshop där intervjuerna och ytterligare kommunala tjänstepersoner var inbjudna för att ta del av och diskutera preliminära resultat från intervjuerna. Under workshopen fördes diskussioner kring temana “praktiskt arbete med ekosocial integration” och “kapacitet för att jobba med miljömässig och social hållbarhet”. Resultaten från intervjuerna och workshopen har dokumenterats och legat till grund för denna rapport.

1.2 Läsanvisning

I kapitel 2 ges en bakgrund till begreppet ekosocial integration och behovet av att koppla samman ekologisk och social hållbarhet i kommunal planering och verksamhet. I kapitel 3 redovisas resultat kring hur styrning och organisation av hållbarhetsarbetet och ekosocial integration fungerar idag i Lunds kommun, vilket bygger på en genomgång av existerande styrdokument samt de intervjuer som genomförts inom projektet. I kapitel 4 ges en översikt av olika typer av ekosociala åtgärder, projekt och arbetssätt inom kommunen som identifierats i projektet. Slutligen, i kapitel 5, sammanfattas de viktigaste slutsatserna av studien och rekommendationer ges för hur det fortsatta arbetet kan bedrivas för att förstärka kapaciteten för ekosocial integration.

2. Bakgrund

I detta kapitel ges en introduktion till kopplingarna mellan ekologisk och social hållbarhet och varför det finns ett behov av att jobba med ekosocial integration i kommunens styrning, organisation och planering. I kapitlet beskrivs sambanden mellan ekosocial integration och rättvis omställning och exempel ges på vad ekosocial integration kan innebära i praktiken inom olika områden såsom grönplanering, transporter, fysisk planering, energi, klimatanpassning och mat. Slutligen ges exempel på olika städer runt om i världen som arbetar aktivt med ekosocial integration.

2.1 Behovet av att förena ekologisk och social hållbarhet

Brundtlandkommissionen från 1987 populariserade begreppet hållbar utveckling och formulerade det som en "utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov» (WCED 1987). I denna definition är sambanden mellan ekologisk, social och ekonomisk hållbarhet framträdande och betonas särskilt nödvändigheten av social hållbarhet i form av fattigdomsbekämpning, jämställdhet och ekonomisk jämlikhet för att uppnå ekologisk hållbarhet. Det finns även en medvetenhet om spänningen mellan ekonomisk tillväxt och ekologiska gränser och nödvändigheten av att hitta en utvecklingsmodell som inte bygger på ständigt ökande resursförbrukning och energianvändning.

Begreppsligt vilar hållbar utveckling på två grundvillkor om social och ekologisk hållbarhet och handlar om att tillgodose människors grundläggande behov av välfärd och välmående inom ramarna för de ekologiska gränser som planeten uppställer (Meadowcroft 2000; Rockström et al. 2009; Raworth 2017). Men i praktiken har ekologisk och social hållbarhet oftast hanterats separat, inte minst för att det är olika myndigheter eller förvaltningar som har ansvar för olika frågor, och därmed också olika lagstiftning och professioner. Detta gäller såväl bland nationella myndigheter som hos kommuner. Med den accelererande miljö- och klimatkrisen och behovet av omställning har det emellertid blivit allt tydligare att kopplingen mellan ekologisk och social hållbarhet behöver uppmärksammas, både för att ta till vara på synergier och hantera motsättningar som försvårar genomförandet.

Viktiga synergier mellan ekologisk och social hållbarhet innebär att det kan finnas strategier och åtgärder som är särskilt attraktiva eftersom de ger upphov till flera fördelar på samma gång. En sådan framträdande synergi är den mellan miljö och folkhälsa. Inom områden såsom transporter, grönplanering och matvanor finns en positiv korrelation mellan åtgärder som gynnar klimat och miljö och människors hälsa. Exempel är satsningar på aktiva transportslag som cykel och gång, ökade inslag av och förbättrad tillgång till parker och grönområden i städer eller större inslag av vegetarisk mat i kosten. Det finns även möjliga synergier mellan ökad jämställdhet, jämlikhet och miljö. Till exempel kan satsningar på att förstärka kollektivtrafiken ge upphov till en mer likvärdig och ökad tillgänglighet i staden som gynnar olika grupper samtidigt som behovet av bilresande minskar. Satsningar på grönområden kan förutom positiva hälsoeffekter och miljöeffekter även leda till ökad livskvalitet, gemenskap, sammanhållning och tillit när olika grupper möts i det sociala rummet.

Genom att lyfta fram den nära kopplingen mellan människors välbefinnande och planetära gränser syftar ekosocial integration till att öka medvetenheten om hur mänskliga aktiviteter påverkar miljön och hur miljö- och klimatförändringar kan påverka människors liv. Målet är att skapa samhällen som är hållbara på lång sikt genom att balansera ekonomisk utveckling, social rättvisa, klimatåtgärder och miljöskydd. Detta innebär att främja åtgärder och styrmedel som stödjer och skapar positiva effekter på flera områden samtidigt såsom en god miljö, social inkludering och ekonomisk välfärd för alla.

För att på lång sikt möjliggöra en hållbar välfärd (Koch & Mont 2016) för alla är det även nödvändigt att kritiskt granska effekterna av den höga materiella välfärden i länder som Sverige, i form av resursförbrukning och utsläpp av växthusgaser, speciellt i perspektiv av att detta kan bli normen för alla människor på jorden. Många kommuner arbetar idag med konsumtionsmål för klimatet och gör aktiva insatser för att minska utsläppen från hushållens konsumtion. Utifrån ett ekosocialt perspektiv är det nödvändigt att reflektera över kopplingen mellan välbefinnande och materiell konsumtion och finna vägar för att bibehålla en hög välfärd samtidigt som påverkan på miljö och klimat minskas avsevärt. Från kommunens sida kan det handla om att underlätta för mer hållbara livsstilar och uppmuntra val och beteenden som minskar utsläppen men också att försvåra för beteenden med hög påverkan. Exempel på det senare kan vara att förhindra genomfartstrafik som tenderar att öka onödiga resor eller att införa bilfria zoner som bidrar till att minska utsläppen och skapar tryggare miljöer för gång- och cykeltrafikanter. Andra exempel kan vara att skapa platser och möjligheter för aktörer som erbjuder delnings- och återbrukslösningar. I förlängningen kan det leda till att etablera nya, mer hållbara och tillgängliga praktiker som ger upphov till en ny syn på välbefinnande och välfärd.

2.2 Ekosocial integration och rättvis omställning

I omställningen finns även en risk för konflikter och orättvisor förknippade med de klimat- och miljöåtgärder som behöver genomföras. Frågan om en rättvis klimatomställning har därför fått en ökad aktualitet och har uppmärksamats av många aktörer och på olika politiska nivåer. Kopplat till klimatomställningar finns en risk för 'trippel orättvisa' då varken klimatförändringarnas orsaker eller konsekvenser är jämnt fördelade mellan individer och grupper i samhället. Vi bidrar olika mycket till utsläppen och vi påverkas olika av både klimatförändringarna i sig och av de åtgärder som utvecklas för att möta dessa, bland annat beroende på kön, socioekonomi, etnicitet och geografiska hemvist (Gough 2017). Vid utformning av styrmedel och åtgärder är det därför viktigt att ta hänsyn till fördelningsaspekter. Detta eftersom åtgärder som utformas utan hänsyn till olika gruppers skilda förutsättningar riskerar att gynna vissa men missgynna andra. Åtgärder som syftar till att bidra till klimat- och miljömål utan hänsyn till olika gruppers förutsättningar riskerar då att bidra till att cementera och förstärka existerande orättvisor eller bygga in ojämlikhet i framtiden. Ekosocial integration och rättvis omställning är därmed nära relaterade och kompletterar varandra genom ett fokus på fördelningseffekter av klimat- och miljöåtgärder.

Rättvis omställning (just transition) är ett brett begrepp som rymmer flera olika perspektiv på rättvisa – hur nyttor och kostnader fördelas, hur individer och grupper erkänns som aktörer med intressen och rättigheter, vilka möjligheter som finns att delta i diskussioner och beslutsfattande om klimatomställningen, och hur drabbade grupper kompenseras för de förluster de haft. I Figur 2 återges en beskrivning av fyra vanligt förekommande rättvisbegrepp kopplade till omställningen.

RÄTTVIS OMSTÄLLNING SOM BEGREPP

Begreppet rättvis omställning grundar sig i USA:s arbetarrörelse på 1970-talet. Som reaktion på höga miljökrav i kolintensiva industrier och produktioner organiserade sig fackföreningar och aktivister för att skapa ett produktionskifte till miljövänligare processer och samtidigt försäkra arbetare med omskolning och socialt skydd. Idag finns flera perspektiv på rättvis omställning som exempelvis klimaträttvisa, energirättvisa och miljörättvisa. Generellt återkommer dock fyra anspråk på rättvisa i samtliga perspektiv.

Fördelnings-rättvisa

Hur kommer omställningens utmaningar mötas och fördelas jämlikt vad gäller vinster och förluster? Vilka aktörer bör ta ansvar och hur kan ansvaret fördelas rättvist?

På lokal nivå kan detta handla om att insatser är jämlikt fördelade över kommunen, områden och invånare.

Processuell-rättvisa

Vilka grupper och aktörer anses vara intressenter och bör därmed inkluderas i beslutsprocesser för att säkerställa en rättvis omställning? Vilka aktörer blir inte tillfrågade att delta i beslutsprocesser?

På lokal nivå kan detta handla om att samtliga berörda invånare inkluderats i centrala planerings- och beslutsprocesser, exempelvis strategier, planer och invånarundersökningar.

Erkännande-rättvisa

Vilka aktörers intressen är dominerade och prioriterade? Finns det aktörer eller utsatta grupper som förbisetts och därmed inte är representerade?

På lokal nivå kan detta handla om hur ett område eller grupper/individer har påverkats eller kommer påverkas av en insats och om kommunen erkänt och tagit hänsyn till detta.

Återställande-rättvisa

Hur ska de drabbade kompenseras för den förlust som orättvisan kan ha givit? Vilka är ansvariga för skapandet av denna orättvisa och hur sker ansvarsutkrävande?

På lokal nivå kan detta handla om att invånare kompenseras för en negativ påverkan till följd av en insats.

Figur 2 Rättvis omställning som begrepp och en överblick över fyra centrala rättviseanspråk.

Om problematiken kring en (o)rättvis omställning hanteras finns möjligheter till minskad ojämlikhet genom klimatomställningen. Omställningen öppnar upp för en omformning till mer jämlika, jämställda och inkluderande städer och samhällen genom de investeringar som sker i energisystem, grönstrukturer, transportsystem, boendemiljöer, cirkulära lösningar och system, matproduktion och mycket annat. För att möjliggöra det behöver omställningen ta hänsyn till sociala aspekter och konsekvenser. Särskilda insatser behövs gentemot de grupper som är mest sårbara och påverkade av åtgärder och klimatteffekter. Rättvisa är också centralt för att skapa acceptans för den omställning som behöver ske. Ett jämlikt fördelat välstånd och en välfärd som fungerar väl är viktiga förutsättningar som skapar grundtrygghet, även i tider av stora samhällsförändringar och strukturomvandling. För att klimatåtgärder ska vinna acceptans och brett stöd behöver själva åtgärderna alltså uppfattas som både verkningsfulla och rättvisa.

2.3 Den europeiska gröna given och lokala åtaganden för rättvis omställning

På EU-nivå möts utmaningen med en rättvis omställning inom Den gröna given som presenterades i december 2019 (EU-kommissionen, 2019). Målet med den gröna given är att Europa ska bli den första kontinenten som uppnår klimatneutralitet till år 2050, en målsättning som lagfästes i EU:s nya klimatlag sommaren 2021. Andra övergripande målsättningar för EU:s gröna giv är att frikoppla ekonomin från resursförbrukning samt att inga människor eller platser ska lämnas utanför omställningen. För att hjälpa medlemsländerna att ställa om till klimatneutrala ekonomier rymmer den gröna given en mekanism för rättvis omställning. Mekanismen syftar till att stötta de regioner och industrier som i dagsläget är kolintensiva eller som till följd av omställningen antas få socioekonomiska utmaningar. En viktig del av mekanismen utgörs av fonden för en rättvis omställning (Just Transition Fund), inom ramen för vilken Västerbotten, Gotland och Norrbotten pekats ut som prioriterade regioner i Sverige.

Som ett led i arbetet med den gröna given sjösatte EU i oktober 2021 fem missioner för att leverera konkreta resultat. De fem uppdragen ska tackla stora samhällsutmaningar som hälsa, klimat och miljö och formulerar ambitiösa och tidsatta mål som ska nås till 2030. Ett av målen är *100 klimatneutrala och smarta städer 2030* (kallad EU Cities Mission) och under 2022 utsågs Lund som en av dessa städer. De utsedda städerna ska gå före och visa vägen för andra europeiska städer för att kunna bli klimatneutrala till år 2050. Städerna i EU Cities Mission ska agera föregångare så att alla Europas städer fortare kan ställa om till att bli klimatneutrala. Dessa föregångare ska ta ambitiösa och konkreta steg som sänker utsläppen och samtidigt bidrar till ett mer hållbart och inkluderande samhälle. Målen för uppdraget inkluderar att främja en rättvis omställning för att förbättra människors hälsa och välbefinnande, genom att bland annat tillföra ytterligare fördelar till omställningen, såsom förbättrad luftkvalitet, jobbskapande och hälsosammare livsstilar.

På nationella nivå genomförs innovationsprogrammet *Viable Cities* satsning *Klimatneutrala städer 2030* i bred samverkan mellan svenska myndigheter och städer, där Lund deltagit sedan programmets start 2019. Projekten som finansieras genom programmet ska fokusera på systeminnovation i samverkan mellan universitet, näringsliv, civilsamhälle och invånare. Under 2024 vidareutvecklas samarbetet mellan städer, myndigheter och andra aktörer för att skapa bättre förutsättningar för att engagera invånare i klimatomställningen.

Lunds åtagande inom dessa program tillsammans med lokalt antagna mål för hållbar utveckling ligger till grund för behovet av att stärka kommunens kapacitet för ett integrerat och sammanhållet hållbarhetsarbete. Genom ökad förståelse för hinder, möjligheter och utvecklingsbehov i kommunens interna hållbarhetsarbete bidrar denna rapport med ett kunskapsunderlag och rekommendationer på hur detta arbete kan förstärkas med hjälp av ekosocial integration.

2.4 Vad innebär ekosocial integration i praktiken?

Ekosocial integration innebär att aktivt fokusera på kopplingen mellan miljö- och klimatfrågor och sociala frågor i planering och policy, för att uppmärksamma och hantera möjliga konflikter samt identifiera och utnyttja synergier i genomförandet. En viktig del av ekosocial integration är att erkänna och hantera de komplexa sambanden mellan människors handlingar, samhällets strukturer och miljöförändringar. Det innebär att försöka minska negativa miljökonsekvenser av ekonomisk aktivitet och sociala system samtidigt som man främjar social rättvisa och ekonomisk utveckling. Kortfattat handlar ekosocial integration om att förena ekonomisk utveckling och sociala mål med miljöhänsyn för att uppnå långsiktig hållbarhet och välbefinnande för både människor och planeten.

Huruvida miljö- och klimatåtgärder förstärker eller minskar ojämlikheter beror på kontextuella faktorer, policyutformning och policyimplementering. Några exempel på ekosociala synergier, konflikter och styrmedel som finns på lokal nivå redovisas i Tabell 1 nedan och kan i praktiken innefatta åtgärder för:

- **Hållbar fysisk planering:** Genom att integrera grönområden, kollektivtrafik, cykelinfrastruktur och bostäder på ett hållbart sätt i den fysiska miljön kan man främja både miljömässig hänsyn, social rättvisa, förbättrad folkhälsa och ökad livskvalitet. Detta kan inkludera att skapa och göra parker och naturområden tillgängliga för alla invånare, särskilt de som bor i områden med låg inkomst, eller att främja hållbara och hälsosamma resvanor.
- **Lokal matproduktion:** Att stödja lokal matproduktion och livsmedelsförsörjning kan minska behovet av långa transporter och främja ekologisk hållbarhet samtidigt som det skapar möjligheter för lokal ekonomisk utveckling och sysselsättning i den lokala livsmedelsbranschen.
- **Delningsekonomi och gemenskapsinitiativ:** Att främja delningsekonomi och gemenskapsbaserade initiativ såsom gemensamma trädgårdar, återvinningsprogram och reparationsverkstäder kan bidra till social sammanhållning samtidigt som det minskar resursförbrukningen och miljöbelastningen.
- **Rättvisa och inkludering:** Att säkerställa att alla invånare, oavsett bakgrund eller socioekonomi, har tillgång till likvärdiga resurser och möjligheter till inflytande är en central del av ekosocial integration på lokal nivå. Detta kan innebära att prioritera infrastrukturinvesteringar i områden med låg inkomst, att involvera invånarna i beslutsprocesser och att skapa inkluderande utbildnings- och sysselsättningsmöjligheter.

Tabell 1 Centrala områden för ekosocial integration och exempel på synergier och konflikter mellan sociala och ekologiska mål samt åtgärder och styrmedel för att hantera dessa.

	Ekologiska aspekter	Sociala aspekter	Ekosociala nyttor och synergier	Ekosociala problem och konflikter	Ekosociala åtgärder och styrmedel
GRÖNOMRÅDEN	Biologisk mångfald Markanvändning	Positiva hälsoeffekter av grönområden Skugga (mot värme) Social gemenskap (mötesrum) Kylning av städer	Ökad biologisk mångfald och hälsoeffekter Ökad medvetenhet om miljöfrågor Social gemenskap	Ojämlik tillgång till grönområden och rekreation Grön gentrifiering Förtätning vs. behov grönytor Naturvärden vs tillgång till natur Trygghet vs åtgärder för biologisk mångfald	Investeringar i grönområden (rekreation) Mäta olika gruppers tillgång till grönområden
TRANSPORTER	Koldioxidutsläpp Luftföroreningar Utsläpp till vatten Markanvändning Intrångseffekter Fragmentering av ekosystem	Luftföroreningar Buller Olyckor Trängsel Ojämlik tillgång till service Positiva hälsoeffekter av aktiva transporter Transport som barriär eller sammankopplare i staden	Positiva hälsoeffekter och minskade utsläpp Minskade resebehov och mer jämlik tillgång till service	Ojämlik tillgång till transporter (transportfattigdom) Ojämlikt bidrag till utsläpp från transporter Ojämlik exponering för transporters miljöeffekter (buller, luftföroreningar)	Kollektivtrafik till rimligt pris Cykel Gång God tillgång till och närhet till samhälls-service
FYSISK PLANERING	Resursanvändning Markanvändning Vattenhantering	Demografisk och boendesegregation Social segregation Trygghet Bristande tillit i samhället	Integration, social sammanhållning, tillit Trygga och levande stadsdelar Grönområden Nära till samhälls-service	Grön gentrifiering Socioekonomiska skillnader	Hållbart boende till rimliga priser Socialt mixade stadsdelar Sociala kontrakt Social konsekvensanalys av klimatåtgärder i bebyggelse och infrastruktur Medborgardeltagande
BYGGNADER	Resursanvändning (mark, byggmaterial, avfall, m m) Energianvändning	Trångboddhet Hälsoaspekter i byggnader Boendekostnader	Synergi i åtgärder för miljö och hälsa	Ökade hyror vid energieffektivisering och renovering	Energi- och miljöåtgärder med ett socialt perspektiv Energirenoveringar till rimliga priser

	Ekologiska aspekter	Sociala aspekter	Ekosociala nyttor och synergier	Ekosociala problem och konflikter	Ekosociala åtgärder och styrmedel
KLIMATANPASSNING	<p>Torka och vattenbrist</p> <p>Översvämning</p> <p>Värmeböljor</p> <p>Ökad energianvändning från luftkonditionering och kylning</p>	<p>Hälsoeffekter av ökade temperaturer på sommaren (särskilt äldre och sårbara grupper)</p> <p>Ekonomiska kostnader för återställning</p>	<p>Minskade hälsorisker</p> <p>Ökad tillgång till gröna miljöer (skugga, osv)</p> <p>Minskade ekonomiska kostnader</p>	<p>Ojämlik användning av och tillgång till vatten</p> <p>Ojämlik exponering för klimateffekter (översvämning, värme, vattenbrist)</p>	<p>Kartlägga risker för olika grupper</p> <p>Åtgärdsprioritering för socialt sårbara grupper</p> <p>Offentlig hantering av vattenresurser</p> <p>Investering i dagvattenhantering och skydd mot översvämning</p> <p>Grönområden och träd som skydd mot hetta</p> <p>Byggregler</p>
KONSUMTION OCH AVFALL	<p>Miljöeffekter av produktion, konsumtion och avfallshantering (resursanvändning, utsläpp)</p>	<p>Tillfredsställer grundläggande behov</p> <p>Status och livsstil</p>	<p>Delning för att minska miljöpåverkan</p> <p>Ökad tillgång till varor och tjänster till rimliga priser</p>	<p>Ojämlik konsumtion</p> <p>Prioritera mellan olika typer av konsumtion (nödvändig vs. lyx)</p>	<p>Delningsekonomiska åtgärder</p> <p>Återanvända och reparera</p> <p>Påverka normer kring konsumtion</p>
ENERGI (EL OCH VÄRME)	<p>Koldioxidutsläpp</p> <p>Luft- och vattenföroreningar</p> <p>Resursanvändning</p>	<p>Kostnader för el och värme</p>	<p>Tillgång till hållbar energi till rimliga priser (t.ex. leveransgarantier för el och värme)</p>	<p>Ojämlik tillgång till el och värme (energifattigdom)</p> <p>Sociala konflikter kring ny energi</p>	<p>Energieffektivisering</p> <p>Egenproduktion av förnybar energi</p> <p>Energigemenskaper</p>
MAT	<p>Miljöeffekter av odling och djurhushållning</p> <p>Mattransporter</p> <p>Indirekta miljöeffekter från matkonsumtion</p>	<p>Tillgång till mat</p> <p>Hälsosam mat, näring</p>	<p>Hälsosam och klimatsnål kost</p> <p>Rekreation, social sammanhållning (stadsodling)</p> <p>Närodlat; minskar transporter och gynnar lokala odlare</p>	<p>Socioekonomiska skillnader i kostvanor</p> <p>Matfattigdom</p>	<p>Stödja stadsodling</p> <p>Sociala hänsyn vid fördelning och organisering av kolonilotter</p> <p>Åtgärder för hälsosam och klimatvänlig kost</p>

	Ekologiska aspekter	Sociala aspekter	Ekosociala nyttor och synergier	Ekosociala problem och konflikter	Ekosociala åtgärder och styrmedel
TILLGÅNG TILL INFORMATION OCH DELTAGANDE	Möjlighet att påverka utformning och inriktning av åtgärder Ökat engagemang för klimat- och miljöfrågor Förändrade konsumtionsbeteenden	Social gemenskap Delaktighet i samhället Representation	Effektivare miljö-och klimatåtgärder med fler perspektiv Ökad acceptans för klimatomställningen	Socioekonomiska skillnader i möjligheten att delta i politik, samhällsdebatt och civillsamhälle Risk för att viktiga erfarenheter och perspektiv inte tas med i åtgärdsplanering	Samabetsavtal med civillsamhället Energigemenskaper Deliberativa forum som klimatmedborgarråd Tillgänglighets- och behovsanpassning vid medborgardialoger

Som exemplen i tabellen ovan visar spänner behovet av ekosocial integration över en mängd områden. Risken för konflikter och möjligheten att skapa synergieffekter mellan sociala och ekologiska värden skiljer sig därmed naturligt mellan olika områden. Städer världen över fokuserar idag alltmer på hur denna typ av synergier mellan sociala behov och omställningen till mer hållbara samhällen kan främjas. Strategier och åtgärder behöver naturligt anpassas till den lokala kontexten och specifika utmaningar men många goda exempel och metodmaterial finns att ta del av. I Tabell 2 nedan följer ett urval av fallstudier och fördjupningsmaterial, med tillhörande länkar (i pdf-versionen) för den som önskar läsa vidare på egen hand.

Tabell 2 Urval av relevanta fallstudier och fördjupningsmaterial för ekosocial integration på lokal nivå.

Exempel på lokala omställningsstrategier

Helsingfors och Seberang Perai

Co-benefits are accelerating the low carbon economy in Helsinki and Seberang Perai – CDP (cdp.net)

Bristol och Indianapolis

Bristol and Indianapolis – a tale of two cities tackling climate change and social inequality – CDP (cdp.net)

New York

OneNYC 2050 - NYC Mayor's Office of Climate and Environmental Justice (cityofnewyork.us)

Exempel på åtgärder och initiativ

Social jämlikhet i klimatomställningen

INCLU:DE (sustainablejustcities.eu)

Medborgardeltagande i klimatomställningen

Report on engagement activities.pdf (citiesoftomorrow.eu)

Inkluderande metoder för klimatåtgärder

Inspiring initiatives - Accting (accting.eu)

Urval av metodhandböcker och kunskapsbanker

Metoder för deltagande policyutformning

Methodological Guidelines: Designing Participatory Processes for Just and Climate-Neutral Cities | TOMORROW (citiesoftomorrow.org)

Wikipedia, podcasts och filmer med exempel på konflikter, åtgärder och styrning för rättvisa och hållbara städer

Resources - UrbanA (urban-arena.eu)

3. Styrning och ledning för ekosocial integration

Som föregående kapitel visar finns ett behov av ekosocial integration inom många centrala områden för strategisk samhällsplanering på lokal nivå. Behovet av ekosocial integration är därmed inte riktat till ett specifikt område utan är, precis som hållbarhetsarbetet, ett perspektiv som behöver integreras i hela kommunens arbete. Gemensamt för ekosociala åtgärder och styrmedel är däremot att de formas av en förståelse av hur ekologiska och sociala utmaningar hänger ihop i den specifika kontexten. Att forma och implementera denna typ av åtgärder förutsätter dels politisk och ekonomisk prioritering av ett integrerat hållbarhetsarbete, där sociala och ekologiska dimensioner av hållbarhet ges lika vikt, dels kunskap och kompetens hos olika professioner att forma åtgärder och koordinera arbetet med interna och externa aktörer. Styrning och ledning av hållbarhetsarbetet är därmed centralt för en organisations kapacitet att forma och implementera ekosociala åtgärder och styrmedel. I detta kapitel ges en översikt av hur ett ekosocialt perspektiv integreras i styrnings- och ledningsprocesser för Lunds kommuns hållbarhetsarbete och vilka utmaningar och utvecklingsmöjligheter som finns för att öka kapaciteten till ekosocial integration. I första delen analyseras ett antal centrala program och planer för hållbarhetsstyrningen. I andra delen har vi utifrån intervjuer och workshop ämnat skapa en förståelse för vilka förutsättningar organisation och styrprocesser skapar för ekosocial integration.

3.1 Styrande program och planer

Lunds kommuns hållbarhetsarbete styrs på en övergripande nivå av Policy för hållbar utveckling som antogs av kommunfullmäktige år 2020, vilken tydliggör Lunds arbete i förhållande till Agenda 2030. Ambitionerna inom respektive hållbarhetsområde konkretiseras från detta paragraf genom tre övergripande hållbarhetsprogram: Program för ekologisk hållbar utveckling (hädanefter LundaEko), Program för social hållbarhet och Näringslivsprogrammet. Den första versionen av LundaEko introducerades 2006 och har sedan dess uppdaterats flera gånger. Det strategiska arbetet med social hållbarhet är nyare och Program för social hållbarhet introducerades för första gången 2020, parallellt med den senaste uppdateringen av LundaEko. Näringslivsprogrammet är det senaste av de tre programmen och antogs 2021. Fokus för det programmet är i första hand på näringslivet och utgör på så vis endast en del av vad som traditionellt brukar innefattas av ekonomisk hållbarhet. Andra delar av ekonomisk hållbarhet, såsom upphandling, investeringar och kapitalförvaltning finns inom ramen för LundaEko och Program för social hållbarhet. LundaEko och Program för social hållbarhet är de övergripande program med störst relevans för ekosocial integration och är därmed i fokus för denna rapport.

3.1.1 Lunds hållbarhetsprogram

LundaEko och Program för social hållbarhet innehåller sex prioriterade områden vardera, varav ett, Boende och närmiljö, är närvarande i båda programmen. Det finns även andra överlappningar mellan

programmen, till exempel när det gäller transporter, konsumtion, grönytor, exponering för farliga ämnen och föroreningar. De två programmen är däremot särkopplade, var och en fokuserar primärt på sin kärndimension. LundaEko handlar om lokal miljöstatus, orsaker till miljöpåverkan och hälsorisker. Det innehåller få hänvisningar till sociala fördelningsaspekter, till exempel skillnader i exponering för miljöskador, skillnader i nytta av miljöåtgärder eller utsläppsnivåer mellan olika sociala grupper. I Program för social hållbarhet finns dock några hänvisningar till miljöaspekter och mer av en diskussion om ekosocial integration. Några exempel inkluderar: aktiva transportsätt ses som fördelaktiga för både folkhälsan och miljön; tillgång till grönområden; tillgång till kollektivtrafik; stadsplanering, som ett verktyg för socialt och ekologisk hållbarhet och integreringen av de två dimensionerna.

Uppdelningen i två separata program har fördelen att det möjliggör ett fördjupat arbete och styrning inom respektive hållbarhetsområde. Risken med detta är däremot att möjliga synergier och konflikter mellan mål i programmen blir otydliga och att gemensamma vinster med samordning uteblir. Uppdelningen i två program innebär därmed ett ökat behov av samordning för att på ett effektivt utnyttja synergieffekter mellan programmen.

Under år 2023 och 2024 har ett arbete pågått med att aktualisera delmålen i både Program för social hållbarhet och LundaEko. Inom detta arbete har överlappande målområden identifierats och revideringen av målformuleringar och indikatorer samordnats mellan programmen. De områden som identifierats under revideringen har exempelvis rört upphandling, livsmedel och matsvinn, mobilitet och transporter, gröna miljöer och buller, luft och strålning där hänsyn till sociala hållbarhetsaspekter såsom jämlika förutsättningar för god hälsa, tillgång till hållbar mobilitet och kvalitativa grönområden förstärkts. Genom detta arbete har integreringen mellan programmen stärkts vilket kan ha positiva effekter på styrningen mot mer ekosociala arbetssätt. Separeringen mellan de två programmen kvarstår dock och, för att effektivt utnyttja möjliga synergier, är det i det fortsatta arbetet centralt att kopplingarna mellan överlappande målområden synliggörs både i planering, genomförande och uppföljning av programmen.

3.1.2 Ekosocial integration i målstyrning

Att identifiera möjliga ekosociala synergier som kan bli föremål för åtgärder i genomförandet av programmen sker bäst i den löpande planeringen då det är i det konkreta arbetet som synergier kan uppstå. För att visa på vilka områden som ekosociala arbetssätt kan vara aktuellt för Lunds hållbarhetsarbete har vi här analyserat de ömsesidiga beroendena mellan delmål i LundaEko och Program för social hållbarhet (se Figur 3). Sambanden bedömdes på en skala från ett betydande negativt samband till ett betydande positivt samband enligt följande: motverkande, begränsande, neutralt, möjliggörande eller förstärkande.

		Demokrati				Utbildning och lärande				Levnadsvanor						Arbete och sysselsättning				Boende och närmiljö						Jämställdhet								
		1.1	1.2	1.3	1.4	2.1	2.2	2.3	2.4	3.1	3.2	3.3	3.4	3.5	3.6	4.1	4.2	4.3	4.4	5.1	5.2	5.3	5.4	5.5	5.6	6.1	6.2	6.3						
Konsumtion och produktion	1.1																																	
	1.2																																	
	1.3																																	
	1.4																																	
	1.5																																	
	1.6																																	
	1.7																																	
	1.8																																	
	1.8																																	
Miljö- och hälsofarliga ämnen	2.1																																	
	2.2																																	
	2.3																																	
Klimat och energi	3.1																																	
	3.2																																	
	3.3																																	
	3.4																																	
	3.5																																	
	3.6																																	
	3.7																																	
Boende och närmiljö	4.1																																	
	4.2																																	
	4.3																																	
	4.4																																	
	4.5																																	
Biologisk mångfald och ekosystemtjänster	5.1																																	
	5.2																																	
	5.3																																	
	5.4																																	
	5.5																																	
	5.6																																	
Yt- och grundvatten	6.1																																	
	6.2																																	
	6.3																																	

Förstärkande	Framsteg inom ett målområde gör det lättare att göra framsteg på ett annat
Möjliggörande	Framsteg på ett målområde skapar förutsättningar för framsteg inom ett annat
Neutral	Koppling saknas mellan målområdena
Begränsande	Framsteg inom ett målområde begränsar alternativen för hur framsteg kan göras inom ett annat
Motverkande	Framsteg inom ett målområde gör det svårare att göra framsteg inom ett annat

Figur 3 Potentiella synergieffekter och konflikter mellan mål i Program för social hållbarhet och LundaEko. Lodräta axeln utgörs av LundaEkos sex målområden och delmål. Horisontella axeln utgörs av de sex målområdena och respektive delmål i Program för social hållbarhet.

Synergierna bedöms främst vara möjliggörande; åtgärder för att nå målen i LundaEko kan bidra till positiva förflyttningar i Program för social hållbarhet, men enbart om åtgärder utformas med ett sådant syfte i åtanke, och vice versa. Som exempel på möjliga synergier mellan mål i Lunds Pro-

ett sådant syfte i åtanke, och vice versa. Som exempel på möjliga synergier mellan mål i Lunds Program för social hållbarhet och LundaEko kan nämnas delmål 1.1 i Program för social hållbarhet som handlar om att Lunds kommun ska öka antalet samverkansinitiativ med idéburen sektor i Lund. Genom att utveckla samverkansinitiativ och upphandlingar med föreningar som erbjuder cirkulära och klimatsmarta tjänster, som exempelvis delningstjänster, kan gemensamma vinster skapas med LundaEkos mål om att öka antalet miljömässigt hållbara upphandlingar och förenkla etableringen av affärsmodeller, varor och tjänster som är cirkulära samt miljö- och klimatsmarta. På liknande vis kan synergier skapas mellan mål i Program för social hållbarhet som handlar om jämställda och jämlika transporter och närmiljöer och LundaEkos mål inom områdena klimat och energi, boende och närmiljö, biologisk mångfald samt konsumtionsbaserade utsläpp om åtgärder utformas med ett sådant syfte.

De delområden där det finns risk för konflikter och behov av avvägningar finns framför allt inom boende och närmiljö samt biologisk mångfald. Exempelvis kan mål om förtätning skapa utmaningar och problem med högre bullernivåer, minskad tillgång till grönytor, försämrat klimatskydd (till exempel mindre skugga, sämre avrinning) och ökade markpriser. Inom dessa områden kan möjliga konflikter och avvägningar kring tillgänglighet och jämlikhet finnas inbyggt i olika vägval.

De tematiska områden med flest synergier finns framför allt där klimat- och miljöåtgärder möter åtgärder för socialt hållbar boende- och närmiljö samt inom de demokratifrämjande målområdena. Dessa innefattar i första hand mål som rör grönområden, transporter, klimatanpassning, energi, konsumtion och avfall samt mat. Många av LundaEkos målområden bedömdes även kunna bidra till en positiv förflyttning inom jämställdhetsområdet samt för trygghet, hälsosamma levnadsvanor, ökad sysselsättningsgrad samt inkludering på arbetsmarknaden om åtgärder utformas med ett sådant syfte i åtanke.

3.1.3 Ekosocial integration i relaterade styrdokument

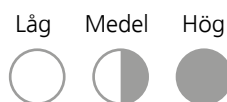
Integreringen av mål från övergripande program till underliggande styrdokument är centralt för att skapa en röd tråd i målstyrningen, förbättra kommunens strategiska arbete och öka effektiviteten i att uppnå både ekologiska och sociala mål. Kopplat till genomförandet av LundaEko och Program för social hållbarhet finns flera relaterade program, planer och handlingsplaner. Med utgångspunkt i ovan identifierade tematiska områden – grönområden, transporter, klimatanpassning, energi, konsumtion och avfall samt mat – har en översyn av relaterade styrdokument genomförts för att utvärdera hur väl sociala och ekologiska hållbarhetsmål är integrerade i planer och program för dessa områden. Utvärderingen har genomförts genom textanalys av de sex styrdokument som bedömdes mest centrala inom dessa områden:

- Lunds grönpolicy (2020)
- Lunds mobilitetsplan, LundaMaTs III (2014)
- Lunds vatten, översvämningsplan för Lunds kommun (2018)
- Lunds kommuns avfallsplan (2022)
- Energiplan för Lunds kommun (2019)
- Mat-och måltidsplan för Lunds kommun (2023)

Genom utvärderingen analyserades i vilken utsträckning social hållbarhet respektive ekologisk håll-

tive plan eller program. För bedömningen av ekologisk hållbarhet togs både miljö- och klimataspekter i beaktande. För bedömning av social hållbarhet fokuserar bedömningen på aspekter som bidrar till ökad jämlikhet och jämställdhet vilket är fokus för kommunens Program för social hållbarhet. Bedömningen baserades på en tregradig skala från *låg* (avsaknad av formulering eller nämns enstaka gånger), *medel* (delvis integrerat i relevanta avsnitt) till *hög* (integrerat genomgående). Därutöver har exempel på ekosociala åtgärder inom respektive program och plan identifierats för att synliggöra potentiella synergier och samordningsvinster som denna typ av åtgärder kan ha.

För samtliga av dessa planer och program finns relaterade styrdokument, som inte har ingått i analysen, där integreringen av ett ekosocialt perspektiv i förlängningen även är viktigt för att möjliggöra ett genomgående ekosocialt perspektiv från plan till genomförande. Relaterade styrdokument som kan vara relevanta att se över ur ett ekosocialt perspektiv, vid revidering, är listade i bilaga 1. Översiktsplanen och relaterade styrdokument som utgör grunden för bebyggelse och stadsplanering i Lund har inte ingått i analysen men utgör även centrala styrdokument för ekosocial integration på samma nivå som hållbarhetsprogrammen. För klimatanpassning har Lunds översvämningssplan analyserats.

Tematiskt område	Styrdokument	SOCIAL HÅLLBARHET			EKOLOGISK HÅLLBARHET		
		Problem-beskrivn.	Mål	Åtgärder	Problem-beskrivn.	Mål	Åtgärder
Grönområden	Grönprogram (2020)	●	●	●	●	●	●
Transporter	LundaMaTs III (2014)	●	●	●	●	●	●
Klimatanpassning	Lunds vatten: Översvämningssplan för Lunds kommun (2018)	◐	●	◐	◐	●	◐
Konsumtion och avfall	Lunds kommuns avfallsplan (2022)	◐	◐	◐	●	●	●
Energi (el och värme)	Energiplan för Lunds kommun (2019)	○	◐	◐	●	●	●
Mat	Mat- och måltidsplan för Lunds kommun (2023)	○	●	●	○	●	●

Figur 4 Integrering av social och ekologisk hållbarhet i problembeskrivning, mål och åtgärder inom sex relaterade styrdokument till LundaEko och Program för social hållbarhet.

Analysen av styrdokument inom de sex identifierade områdena visar på att sociala och ekologiska perspektiv generellt är väl integrerade i program och planer för dessa områden men att det finns ett visst behov av att stärka det sociala perspektivet. Grönprogrammet och LundaMaTs visar båda på en hög grad av integration där exempelvis utmaningar kring förtätning och jämlik tillgång till gröna miljöer, hälsosamma ljud- och luftmiljöer samt tillgänglighet genomgående behandlas ur flera olika perspektiv. Barns, ungas och äldres perspektiv är tydligt utpekade liksom behovet av att funktionsanpassa. Inom översvämningsplanen, avfallsplanen och energiplanen finns svagare kopplingar till social hållbarhet både i problembeskrivning, målformuleringar och identifierade åtgärder. Sociala perspektiv finns delvis integrerade inom dessa områden men hanteras i hög grad i generella termer där utmaningar och vinster antas vara likartade för hela befolkningen. Även om många åtgärder kan antas ha generellt positiva effekter på hela befolkningen är risken med detta att olika gruppers förutsättningar och behov osynliggörs och vissa fall leder till ökad ojämlikhet. Inom dessa områden kan fördjupade analyser kring sociala utmaningar och prioritering av åtgärder med hänsyn både till ekologiska och sociala perspektiv bidra till ökad ekosocial integration i styrningen. Ett exempel på den typen av fördjupade analyser kan vara att använda sig av sociala sårbarhetsindex i klimatanpassningsplaner för att öka förståelsen av vilka sociala faktorer som ökar eller minskar sårbarheten för klimatrisker i Lund. Ett annat exempel är analyser av hur inkomstnivåer och boendeform påverkar möjligheten till egenproduktion av el i olika kommundelar.

Att synliggöra önskade synergieffekter mellan flera olika mål kan skapa förutsättningar att i tidiga planeringskedan forma åtgärderna för dessa mål i åtanke. Ett exempel på hur synergieffekter kan synliggöras i åtgärdsplaneringen illustreras i Figur 5. Att fastställa den faktiska potentialen för åtgärder att bidra till andra mål, exempelvis mobilitetsåtgärders påverkan på luftkvalitet och hälsa, kräver dock fördjupade analyser.

		Social hållbarhet						Ekologisk hållbarhet					
		Demokrati	Utbildning och lärande	Levnadsvanor	Arbete och sysselsättning	Boende och närmiljö	Jämställdhet	Konsumtion och produktion	Miljö och hälsofarliga ämnen	Klimat och energi	Boende och närmiljö	Biologisk mångfald och ekosystemtjänster	Yt- och grundvattnen
Grönprogrammet	Höja kvaliteten på befintlig parkmark i samband med förtätning	○	○	●	○	●	○	○	○	●	●	●	○
	Arbeta med ett fördjupat medborgarengagemang kring rekreation i grönområden, som en av flera frågor, i ÖP/FÖP-arbete	●	◐	◐	○	◐	◐	○	○	◐	●	◐	○
	Kommunicera naturvärden och möjligheter till naturupplevelser	◐	●	●	○	●	○	○	○	●	●	●	○
LundaMaTs	Sjutsningen till skolor och förskolor gör att trafiksituationen ofta är problematisk. För att förbättra trafikmiljön kan försök med avlämningsplatser ett par hundra meter från skolan prövas.	○	◐	●	○	●	○	○	●	●	●	○	○
	Omvandla smala bilgator till cykelgator där cyklister använder körbanan. Detta ger cyklister hög framkomlighet och minskar konflikten mellan cyklister och gående.	○	○	●	○	●	●	◐	●	●	●	○	○
	Bilparkering kan styras till parkeringsanläggningar i stadskärnan. På det sättet frigörs ytor som kan användas till annat, till exempel cykelparkering, uteserveringar eller mötesplatser.	○	○	●	○	●	●	◐	●	●	●	◐	○

Figur 5 Exempel på hur ekosociala åtgärder inom planer och program bidrar till flera av de övergripande målen i Lundaeko och program för social hållbarhet.

3.2 Organisation och styrning av hållbarhetsarbetet

Medan policys, program och planer är centrala för målstyrningen i kommunen (se avsnitt 3.1), är hållbarhetsarbetets organisering avgörande för på vilket sätt och hur väl olika program och planer genomförs. Kommunkontoret är kommunstyrelsens förvaltning och har som uppdrag att leda, samordna och utveckla kommunens verksamhet. Kommunkontoret har åtta avdelningar där avdelningen för hållbar tillväxt leder arbetet med hållbar utveckling. Avdelningen för hållbar tillväxt ansvarar för att ta fram och uppdatera Lunds policy för hållbar utveckling, LundaEko och Program för social hållbarhet samt Näringslivsprogrammet. Det strategiska arbetet med både ekologisk och social hållbarhet är således centralt placerat inom samma avdelning på kommunkontoret.

Lunds kommun har totalt elva förvaltningar, inklusive kommunkontoret. Vid varje förvaltning finns en miljösamordnare och en samordnare för social hållbarhet, vars uppgift är att leda och utveckla hållbarhetsarbetet på respektive förvaltning. Tjänstetiteln kan variera och ibland kallas personerna miljöstrateg respektive social hållbarhetsstrateg. På de flesta förvaltningar är det samma person som har samordningsansvar för både ekologisk och social hållbarhet men på några är det uppdelat på två personer (till exempel på utbildningsförvaltningen, arbetsmarknads- och socialförvaltningen). En central uppgift är att delta i samt stödja planering och uppföljning på såväl förvaltningsspecifik som kommunövergripande nivå. Den samlade uppföljningen av samtliga förvaltningars arbete med programmen presenteras i en årlig hållbarhetsredovisning. Utöver detta kan arbetsuppgifterna för samordnarna skilja sig åt en del beroende på vilken typ av förvaltning de arbetar i. Miljöarbetet handlar dels om att bedöma hur förvaltningens egen verksamhet påverkar miljön (till exempel fordon, resor, avfallshantering, byggnader, livsmedel), dels om hur man arbetar med miljöfrågor gentemot invånare, brukare och kunder (till exempel skolungdomar, resenärer, boende). Det sociala hållbarhetsarbetet handlar ofta mer uttryckligen om förvaltningens relation till invånare och brukare och är många gånger nära kopplat till förvaltningens kärnuppdrag, där frågor om jämställdhet, mänskliga rättigheter, likabehandling och folkhälsa ingår.

Samordnarna organiseras i varsitt nätverk, Miljösamordnarforum respektive Kommittén för social hållbarhet, som samordnas och sammankallas av avdelningen för hållbar tillväxt. Nätverken har regelbundna möten för att samordna planering och uppföljning, samt för att utbyta erfarenheter och kunskap.

3.2.1 Styrning genom hållbarhetsprogrammen

Ett allmänt intryck från studien är att LundaEko och Program för social hållbarhet uppfattas fungera väl som paraplystrategier för hållbarhetsarbetet i förvaltningarna. Dock är det relativt nytt med två parallella strategier som ska överlappa och interagera vilket leder till oklarheter. LundaEko har funnits länge, har uppdaterats och reviderats ett flertal gånger och framstår som en väletablerad del av kommunens styrning. Av intervjuerna med förvaltningssamordnarna framkommer det att LundaEko har haft stor påverkan på verksamheten och det uppfattas som tydligt på vilket sätt LundaEko är tänkt att styra och vilka mål som ska uppnås.

Program för social hållbarhet är mycket nyare och utformningen av programmet byggde mycket på erfarenheterna från LundaEko. En ny version av LundaEko och den första versionen av Program för social hållbarhet togs fram parallellt och de två programmen fick samma sorts uppbyggnad där vissa av målområdena också överlappar (till exempel Boende och närmiljö). I och med att Program för social hållbarhet är nytt finns det fortfarande vissa oklarheter hur det ska styra och vilken påverkan det kan ha på verksamheten. För vissa av förvaltningarna är sociala frågor själva kärnverksamheten som

till exempel arbetsmarknads- och socialförvaltningen, kultur- och fritidsförvaltningen, vård- och omsorgsförvaltningen, utbildningsförvaltningen och barn- och skolförvaltningen. För dessa förvaltningar uppfattas Program för social hållbarhet inte beröra nya frågor utan de rapporterar i hög grad saker som redan görs. Programmet kan trots det bidra till att social hållbarhet uppmärksammas tydligare och att det sker en mer strukturerad rapportering och uppföljning, vilket en intervjuperson uttrycker på följande sätt:

I min tjänst ingår också att skriva en hel del tjänsteskrivelser till nämnden, till politikerna, och jag svarar på remisser från politiker och partier och andra. Och där tycker jag det gör en stor skillnad att ha programmet att hänvisa till. För vi har faktiskt ett program nu för social hållbarhet som vi har förbundit oss att följa och det finns en hög ambition inom kommunen som vi ska försöka leva upp till. Så det där är ju ett väldigt stöd och ger en knuff till att tänka mer och tänka nytt. (Intervju 9)

För andra förvaltningar som tekniska förvaltningen, men även stadsbyggnadskontoret och miljöförvaltningen, är de sociala frågorna nyare och det är mer oklart hur Program för social hållbarhet kan användas och hur det kommer att påverka verksamheten. Följande intervju svar illustrerar att LundaEko är närvarande i arbetet med till exempel trafikfrågor, grönplanering och samhällsbyggnad medan Program för social hållbarhet har en mer oklar roll.

Samhällsbyggnadsprocessen behöver komma in tydligare i Program för social hållbarhet. Inte bara i området boende och närmiljö utan det finns ju andra områden där samhällsbyggnadsprocessen påverkar jättemycket. Och översiktsplanen är ingenting som nämns i program för social hållbarhet. Den är ju extremt viktig för ett socialt hållbart samhälle tänker jag. Så att det finns saker som behöver lyftas in och kanske visa att vad det finns för koppling. (Intervju 4)

Jag skulle säga att LundaEko är ganska närvarande i arbetet. Det är en sådan sak som vi tittar på och relaterar till i verksamhetsplaneringen. Och absolut också grönprogrammet som är då ännu mer konkret. Program för social hållbarhet däremot skulle jag säga inte har lika starkt genomslag. LundaEko är lite mer konkret och säger vissa saker specifikt som påverkar verksamheten. Till exempel står det i LundaEko att vi inte ska använda vissa arter, de som finns på en speciell lista för främmande invasiva arter. Och det har jag inte riktigt sett i program för social hållbarhet. (Intervju 13)

En utmaning som togs upp i intervjuerna var att många program och mål tenderar att skapa merarbete för de som arbetar med hållbarhetsfrågor i förvaltningen nära verksamheten. Även om varje nytt program med tillhörande mål har ett gott syfte och kan vara rationellt i sig finns det en risk att det leder till en ohållbar situation samtidigt som det blir svårare att överblicka.

Enligt våra miljöledningskrav så har vi en egen miljöpolicy också som på något sätt konkurrerar med hållbarhetspolicyen och det blir ett väldigt virrvarr av dokumentation och svårt att veta hur mycket man ska känna till olika delar i verksamheten. Vi är ju ganska kritiska mot att vi också har väldigt många handlingsplaner som ju ska förverkliga de här målen. Framför allt så innebär det ju mycket uppföljningsarbete. Vi hinner inte, vi får väldigt lite medel för att genomföra det som står. (Intervju 6)

Några av de intervjuade menar att det finns för många specifika indikatorer för hållbarhetsuppföl-

jningen, speciellt när det kommer till miljöindikatorer. Indikatorerna upplevs inte alltid träffsäkra samtidigt som de skapar merarbete och kan vara svåra att följa upp.

En annan farhåga är att när alla verksamheter ska beakta både ekologisk och social hållbarhet finns en risk för perspektivträngsel, det vill säga att fokus tas bort från den egna expertisen. En respondent menade att integration i grunden är bra men att det inte får innebära att det egna perspektivet integreras bort. En annan respondent menade att hen känt att det finns en oro hos vissa att man ska tappa bitar när hållbarhetsarbetet i ökande grad ska innehålla både ekologiska, social och ekonomiska aspekter. Detta visar att det är viktigt med en öppenhet i dialogen och en lyhörddhet för att alla perspektiv får ta plats.

I flera av intervjuerna togs det upp ett behov av att prioritera mer på kommunövergripande nivå så att förvaltningarna får en tydlig vägledning kring vilka frågor man ska fokusera på i verksamhetsplaneringen i stället för att jobba lite med allt.

Jag tror vi skulle behöva prioritera lite mer. Nu på min nya position så har jag sex målområden i social hållbarhet, sex områden i ekologisk hållbarhet, och sen allt vad det tillhör där. Om vi inte tillsammans pekar på hur vi vill prioritera klimatfrågan nu, eller om vi vill fokusera på psykisk ohälsa, så blir det ju bara att man hela tiden söker efter något. Det blir många små bollar men det blir kanske ingen större effekt av det man gör. (Intervju 6)

Vi har en kommun och kommunledning som sipprar ner till förvaltningen, och förvaltningssledningen ner till sina avdelningar, och sen ner till enheterna. Men att skapa en gemensam bild och inte att varje avdelning skapar sin egen bild, för det tror jag inte heller är bra. För då är det ju lätt att göra de här frågorna hur stora som helst. Om vi tittar på Agenda 2030 och Sveriges klimatmål och så vidare. Det kan ju bli hur stort som helst. Men om vi säger: här är LundaEko, här är Program för social hållbarhet, vad ska Lund göra? Att man bryter ner det. Okej Lund ska göra det här. Hur kan vi på förvaltningen bidra till dom här målen. (Intervju 4)

Vid några av förvaltningarna har man börjat göra sådana prioriteringar på egen hand. Exempelvis har utbildningsförvaltningen valt fyra områden inom miljö att prioritera och följa upp, nämligen flyg, avfall, lärande för hållbar utveckling och matsvinn. På motsvarande sätt har vård- och omsorgsförvaltningen på miljösidan valt att prioritera bilar, livsmedel och avfall då man anser att man har störst påverkan där.

3.2.2 Nätverken för samordnarna

Samtliga intervjuade anser att nätverken för samordnarna för ekologisk respektive social hållbarhet – Miljösamordnarforum respektive Kommittén för social hållbarhet – är viktiga och värdefulla. De används för att utbyta erfarenheter och för att hålla sig uppdaterad om arbetet som görs på strategisk kommunnivå. En kommentar som kom upp är dock att samordnarna ibland känner sig splittrade mellan den egna förvaltningen och kommunkontorets strategiska organisation. Som en person uttryckte det så ”känns det ibland som om kommunkontoret är min uppdragsgivare” (Intervju 7) när det egentligen är den egna förvaltningen. En annan person berättade att hen har kollegor som skojar om att hen träffar kollegor från andra förvaltningar oftare än medarbetare på den egna förvaltningen (Intervju 10).

I intervjuerna förekom också resonemang kring strukturen med två parallella program och nätverk. De flesta av samordnarna har ansvar för både ekologisk och social hållbarhet på sin förvaltning och det finns de som menar att det kanske är bättre att ha ett samlat program för hållbarhet som täcker både ekologiska och sociala dimensioner, och kanske även den ekonomiska. På liknande sätt kunde man ha ett nätverk för hållbarhetssamordnare i stället för två parallella, eller i alla fall ha mer utbyte mellan nätverken. Samtidigt poängterade vissa intervjupersoner att det sociala hållbarhetsarbetet fortfarande är nytt och behöver ges tid att etableras på motsvarande sätt som miljönätverket.

3.2.3 Arbetet på förvaltningarna

Som beskrivits ovan varierar det mellan förvaltningarna om en person har ansvar för både ekologisk och social hållbarhet eller om det är uppdelat på två personer. Att ha en person är det vanligaste men det är upp till förvaltningarna att själva bestämma hur arbetet organiseras och samordnas.

Vissa av intervjupersonerna vittnar om att det fortfarande finns stuprör inom förvaltningarna där de anställda håller sig strikt till sin expertis och sin egna profession. Det medför att hållbarhetsfrågorna kan få svårt att vinna gehör och att integrationen mellan ekologisk och social hållbarhet försvåras. I kontrast till detta lyfts det fram som positivt att blanda kompetenser vilket verkar göras på ett aktivt sätt i vissa förvaltningar. Ett exempel är tekniska förvaltningen som domineras av personer med teknisk expertis inom områden som trafik, grönplanering och markexploatering. Därutöver har man anställt personer med kompetens inom samhälls- och beteendevetenskap som kompletterar övrigas mer tekniska kunnande. En av intervjupersonerna uttrycker det på följande sätt:

I: Jag är lite nyfiken på det här. Du har nämnt ingenjörerna många gånger. Kan du beskriva samarbetet med dem? R: Jo men det är ett bra samarbete. På något vis är det lyxigt att vi sitter tillsammans. På ett sätt tycker jag också att det är bra att vi har ganska tydliga separata kompetenser. Alltså jag vill liksom inte bli ingenjör, och de vill inte göra det som jag gör. Så att det är bra och vi kompletterar varandra bra. [...]. Så vi jobbar ju mycket tillsammans. Jag och en kollega som är ingenjör tog till exempel fram den nya strategin tillsammans, och det är ju jättebra. Vi är tajta liksom. Det är inte så mycket vi och dom som det låter när jag pratar. (Intervju 11)

Vid förvaltningarna som har två samordnare för ekologisk respektive social hållbarhet (utbildningsförvaltningen, arbetsmarknads- och socialförvaltningen) vittnade intervjupersonerna om den positiva samverkan dem emellan. De har ansvar för varsitt område och kan därför specialisera sig mer. Samtidigt jobbar de tajt ihop och synkar sitt arbete och utbyter kunskaper och erfarenheter. Nackdelen med att ha två personer är, förutom att det kräver mer resurser, möjligtvis att det fortfarande finns en risk för separation mellan den ekologiska och sociala dimensionen medan en integration är mer naturlig när en person har ansvar för båda områdena. Samtidigt kan arbetet bli ganska omfattande för en samordnare på stora förvaltningar.

Det framkom också i intervjuerna att det inte räcker att ha hållbarhetsarbete på strategisk nivå och sedan en eller två hållbarhetsansvariga på förvaltningen, utan det behövs ett mer generellt fokus på hållbarhet inom hela förvaltningen. Risken är annars att det uppstår ett glapp och att den hållbarhetsansvarige arbetar isolerat och har den mesta kontakten med kommunkontoret. En möjlig åtgärd som föreslogs var att ha kunskap om, och tydligare ansvar för, hållbarhet även på ledningsnivå inom förvaltningen. Det finns till exempel HR-ansvariga och ekonomiansvariga i ledningen, men inte någon hållbarhetsansvarig.

För de flesta av kommunens verksamheter är antalet styrsignaler många, och kommer ifrån såväl lagstiftning och nationella uppdrag samt från mål i kommunala styrdokument. I många fall är styrningen som hållbarhetsprogrammen tillför därför i praktiken mindre tongivande. Grundskola och gymnasium styrs till exempel av skollagen och läroplanen där hållbar utveckling är en viktig fråga. Intervjupersonerna uttryckte att man redan jobbar aktivt och integrerat med dessa frågor utifrån läroplanens krav. Arbetsmarknads- och socialförvaltningens verksamheter styrs primärt av socialtjänstlagen som innebär en förhållandevis detaljerad reglering av kommunens verksamhet och här är social hållbarhet en tydlig del av kärnuppdraget.

3.2.4 Samarbete mellan förvaltningar

De som jobbar med miljömässig och social hållbarhet på förvaltningarna vittnar om ett utvecklat samarbete mellan förvaltningar som kan se ut på olika sätt. Nätverken för hållbarhetsansvariga (se avsnitt 3.2.2) är viktiga forum för utbyte av erfarenheter. Mycket av samarbetet sker annars i form av formella uppdrag och konkreta projekt som genomförs. Vid framtagande av strategier och planer såsom översiktsplan, fördjupade översiktsplaner och energiplan sker ett omfattande samarbete mellan förvaltningar. Det är i regel en förvaltning som har huvudansvar för planeringen men man bjuder in personer från andra förvaltningar att delta. Flera av de ekosociala åtgärder och projekt som beskrivs nedan (se kapitel 4) har krävt, och möjliggjorts, av samarbete mellan förvaltningar. Exempel är arbetsmarknadsprojektet Kretsloppsgruppen och Återbrukarna, som är samarbeten mellan arbetsmarknads- och socialförvaltningen, å ena sidan, och tekniska förvaltningen respektive serviceförvaltningen å andra sidan. Ett annat exempel är hur tekniska förvaltningen och barn- och skolförvaltningen samarbetar kring projekt för att få barn att cykla till skolan i större utsträckning. De tre förvaltningarna utbildningsförvaltningen, barn- och skolförvaltningen och kultur- och fritidsförvaltningen har ett nära samarbete kring hållbarhetsfrågor då de alla har barn och ungdomar som sin målgrupp. Dessa förvaltningar har även varit samlokaliserade och tidigare delat samordnare mellan sig.

Förutom samarbetet kring konkreta uppdrag och projekt finns ett väl utvecklat informellt samarbete som bygger på personliga relationer och handlar om att kontakta varandra när man har någon fråga eller vill bolla en idé. En av intervjupersonerna beskriver det som en kultur av samarbete inom kommunen:

Ibland handlar det om att det börjat med ett konkret formellt samarbete. Nu ska vi leverera någonting tillsammans konkret. Och då har vi byggt de här relationerna. Sen handlar det ju också om, vad ska jag säga, en kultur, hur är vi i Lunds kommun. Att det är liksom okej att man bara pratar med varandra utan att man måste gå via några chefer eller någonting. [...] Att man mejlar eller tipsar eller ringer när man inte riktigt måste utan bara "ja, men och hur ska jag lösa det här, jo, men den eller den kanske vet". När det inte är bara det formella, utan att man har en avspänd relation och verkligen löser problem tillsammans när de dyker upp. (Intervju 3)

4. Ekosociala åtgärder och arbetssätt i praktiken

Kartläggningen av förvaltningarnas arbete har visat att det finns ett stort antal exempel på åtgärder, arbetssätt och verksamheter som kan karaktäriseras som ekosociala, där det finns en tydlig och medveten koppling mellan ekologisk och social hållbarhet. I detta kapitel beskrivs de olika typerna av ekosociala åtgärder som identifierats. För att strukturera framställningen har åtgärderna kategoriserats utifrån hur ekologisk och social hållbarhet kopplas samman.

4.1 Åtgärder där sociala insatser kombineras med en grön profil

Inom flera förvaltningar genomförs olika typer av sociala insatser och projekt vars huvudsakliga syfte är att stärka den sociala hållbarheten och stödja utsatta grupper. Det finns idag ett utvecklat arbete för att ge dessa projekt en grön profil så att de även stärker den miljömässiga hållbarheten.

En sådan typ av åtgärd är sysselsättningsprojekt för personer som står långt ifrån den vanliga arbetsmarknaden. Två exempel på sådana arbetsmarknadsåtgärder inom kommunen är Återbrukarna och Kretsloppsgruppen. I projektet Återbrukarna så är inriktningen för arbetet att se till att till exempel kläder och möbler inte behöver slängas utan kan återanvändas genom att de lagas eller görs om till andra ändamål. I projektet Kretsloppsgruppen handlar det om olika typer av trädgårds- och markarbete som behövs i kommunen. Båda åtgärderna är exempel på samarbete mellan olika förvaltningar i kommunen. Återbrukarna drivs av serviceförvaltningen men sker i nära samarbete med arbetsmarknads- och socialförvaltningen. På motsvarande sätt drivs Kretsloppsgruppen av tekniska förvaltningen men i samverkan med arbetsmarknads- och socialförvaltningen som tidigare hade huvudansvaret för projektet.

Ett annat exempel är Fritidsbanken som har social hållbarhet som huvudsyfte men även har en tydlig miljöprofil. Fritidsbanken är en nationell organisation som verkar för att öppna lokala fritidsbanker i landets kommuner. De lokala fritidsbankerna drivs ofta av kommunen men kan även ske i samverkan med andra aktörer. Fritidsbanken fungerar som ett bibliotek för sport- och friluftsprylar där vem som helst har möjlighet att låna sakerna i 14 dagar. Fritidsbanken i Lund drivs av kommunen med kultur- och fritidsförvaltningen som ansvarig förvaltning. Tanken med Fritidsbanken är att göra det möjligt för alla att använda sport- och fritidsutrustning även om man inte har råd att köpa på egen hand, samt att därmed minska på behovet av att köpa nya prylar. Detta är ett tydligt exempel på hur sociala och miljömässiga hänsyn kan förenas.

4.2 Åtgärder där miljöinsatser har en social profil

Inom kommunen genomförs ett stort antal åtgärder och projekt vars huvudsyfte är att uppnå lokala miljömål och minska kommunens miljöbelastning. Forskning har visat att klimat- och miljöåtgärder kan ha negativa sociala effekter och fördelningseffekter om inte hänsyn tas till dessa aspekter (Cabrita m.fl. 2021). Det kan handla om att levnadsomkostnaderna blir dyrare, vilket drabbar fattiga hushåll hårdare, eller att rikare hushåll gynnas av miljösubventioner som de har möjlighet att ta del av, till exempel villaägare som kan göra skatteavdrag för energireoveringar till skillnad från hyresgäster i allmännyttan.

Ett område som har uppmärksammats i forskningen är åtgärder för energieffektivisering och andra miljöåtgärder i hyreslägenheter, där det finns en risk att detta leder till ökade hyror vilket gör det svårt för människor att bo kvar (Mangold m.fl. 2016). Lunds kommun tog fasta på denna utmaning inom ett projekt där LKF i samarbete med Krafteringen och IVL Svenska Miljöinstitutet genomförde energieffektiviseringsåtgärder i drygt 2000 äldre lägenheter på Linero (Vikingavägen) med den uttryckliga målsättningen att det inte skulle leda till alltför höga hyreshöjningar. Utvärderingar av projektet har visat att man lyckats i sin målsättning att halvera energiförbrukningen i fastigheterna samtidigt som alla lägenhetsinnehavare hade råd att bo kvar efter reoveringen. Samma modell används nu för liknande åtgärder i andra delar av staden såsom Klostergården och Norra Fäladen. På byggsidan kan satsningar på hållbart byggande och miljöhänsyn i materialval i samband med både reovering och nybyggnad leda till bättre inneklimat och mer hälsosamma inomhusmiljöer i till exempel skolor, förskolor och äldreboenden.

Andra exempel på åtgärder som ofta motiveras av miljöskäl men som också har en social profil finns inom transportområdet. Särskilt gäller det insatser kring hållbar mobilitet och särskilt aktiva transporter såsom gång och cykel, som kan ha positiva bieffekter på folkhälsan genom ökad vardagsmotion. Tekniska förvaltningen har under lång tid bedrivit mobilitetsfrämjande aktiviteter och aktuella exempel på projekt är Active Cities, som drivs i samarbete med stadsbyggnadskontoret för att skapa bra gatumiljöer för fotgängare, eller CoAction Lund, som syftar till att få företag och medarbetare längs innovationsstråket att minska bilkörning och att i stället välja gång, cykel och kollektivtrafik. Andra exempel är gå-och-cykla-kampanjer i skolor och förskolor eller Låna en cykel, som syftar till att få fler att prova på cykel för att etablera en ny resvana.

Vidare kan förvaltningen av park- och naturområden, vid sidan av naturvårdsskäl, bidra till förbättrad och mer jämlik tillgång till grönytor och rekreationsområden vilket i sin tur har positiva effekter på folkhälsa och livskvalitet. Det kan också skapa nya mötesplatser för kommuninvånarna och bidra till social sammanhållning. Ett aktuellt exempel på det senare är våtmarksrestaureringen i Södra Sandby, en multifunktionell naturbaserad lösning som också visat sig ha sociala värden. Ibland kan det emellertid också uppstå konflikter mellan olika hänsyn. Exempelvis kan man i lek- och lekparkmiljöer och lekparker av säkerhetsskäl anlägga gummimattor i stället för att använda naturmaterial, medan belysning som ökar upplevd trygghet i parkmiljöer kan skapa ljusföroreningar som stör djurlivet. Ett aktuellt exempel där tekniska förvaltningen försökt hitta en kompromiss mellan olika hänsyn är vid upprustningen av Tunaparken, där nya lek- och fritidsytor är upplysta medan andra delar av parken lämnats obelysta.

4.3 Integrering av miljöhänsyn och sociala frågor i planering

Både miljöaspekter och sociala aspekter har länge varit något man tagit hänsyn till i kommunens planering inom olika områden. Att väga olika intressen mot varandra har länge varit en integrerad del av fysisk planering enligt Plan- och bygglagen (PBL). I praktiken har dock dessa aspekter vanligtvis behandlats separat utan att eventuella kopplingar mellan dem uppmärksammats. På senare tid pågår arbete för att på ett mer integrerat sätt beakta miljöaspekter och sociala aspekter som delar av samma process.

Ett exempel är integrering av miljömässiga och sociala aspekter i översiktsplaneringen. Detta arbete började som ett pilotprojekt där man gav WSP i uppdrag att genomföra en hållbarhetsanalys av översiktsplanen från 2018 med fokus på minskad klimatpåverkan och jämlika livsvillkor (Ederyd m.fl. 2020). Inom projektet togs det fram en modell och bedömningsverktyg för hur en integrerad hållbarhetsanalys kan göras. I rapporten presenterades dels en nulägesanalys av de viktigaste utmaningarna, dels en analys av hur de i översiktsplanen föreslagna utbyggnadsområdena skulle kunna bidra till minskad klimatpåverkan och jämlika livsvillkor. Kommunen har sedan dess vidareutvecklat metoden i den pågående revideringen av översiktsplanen som ska bli klar 2024. Kommunen arbetar nu med olika möjliga utbyggnadsscenarioer i översiktsplanen och analyserar hur det påverkar ett antal parametrar för ekologisk, social och ekonomisk hållbarhet.

Ett annat exempel är framtagandet av Energiplanen, som antogs 2021, och som innehöll en konsekvensanalys där man beaktade ekologiska, sociala och ekonomiska aspekter integrerat. Arbetsprocessen skiljde sig också åt från tidigare. Bland annat deltog experter på ekonomi och sociala aspekter i planeringen, som tidigare mer dominerats av teknisk energi- och miljöexpertis. Dessutom genomfördes konsekvensanalysen kontinuerligt som en integrerad del av processen och inte enbart i efterhand på en redan färdig energiplan.

Även på den mer konkreta planeringsnivån finns det en medvetenhet om kopplingen mellan miljömässiga och sociala aspekter, till exempel vid planering av boendemiljöer, grönområden, lekplatser och odlingslotter. Här kan det handla om att göra den fysiska miljön mer inbjudande för att skapa en känsla av ökad trygghet och gemenskap.

Projektet ”Sociala värden hela vägen” nämndes flera gånger i intervjuerna som viktigt inom detta område. I detta projekt samarbetar kommunen med bygg- och fastighetsaktörer samt samhällsbyggnadskonsulter för att säkerställa att sociala värden bibehålls och förstärks i planering och gestaltning av den fysiska miljön. Målet med projektet är att skapa ett gemensamt ramverk för att systematiskt integrera, värdera och följa upp social hållbarhet i plan- och byggprocessen på liknande vis som görs för miljö- och naturvärden.

Det kan också handla om hur fördelningen av grönområden, lekplatser och odlingslotter ser ut och vem som har tillgång till dem. Ett exempel som nämns är när man i arbetet med lek- och aktivitetsplanen tittade på hur antalet barn var fördelade i kommunen i relation till lekplatser. Då upptäcktes att den lekplats med flest barn boende inom minst radie fanns på Sankt Hans i norra Lund vilket ger underlag för åtgärder där. Ett annat exempel är tillgång till odlingslotter där privatpersoner kan arrendera en plätt. På uppdrag av politiken gjordes en utredning om hur odlingsmöjligheterna kan utvecklas i Lund. En av slutsatserna var att satsa på odlingslotter, framför allt fler lotter i de områden där det idag finns få samt i områden där många boende inte har tillgång till egen trädgård.

4.4 Insamling av data om koppling mellan miljö och sociala aspekter

En förutsättning för att kunna använda sig av ekosociala åtgärder eller integrera ekologiska och sociala aspekter i planeringen är att det finns data och underlag om dessa kopplingar tillgängligt. Inom kommunen finns ännu inget systematisk eller övergripande insamlade av denna typ av data men inom flera förvaltningar sker den typen av analyser i samband med specifika uppdrag. Kopplat till de nya arbetssätten med översiktsplanen och energiplanen som beskrivits ovan förekommer exempelvis insamling av data om kopplingen mellan miljö och sociala aspekter. I WSP:s analys av översiktsplanen från 2018 finns till exempel kriterier som tillgång till grönområden, tillgång till kollektivtrafik och exponering för olägenheter (Ederyd m.fl. 2020). Andra pågående försök att samla in data som tydliggör kopplingen mellan miljö och sociala aspekter i den fysiska miljön är framtagandet av bullerplanen där socioekonomiska data kombinerats med mätningar på bullernivåer i olika delar av kommunen.

I intervjuerna framkom ett antal områden där denna typ av data skulle kunna utvecklas för att bidra till bättre förståelse av kopplingar mellan sociala och ekologiska dimensioner. I arbetet med klimatanpassning har kommunen tagit fram värmekarteringar och analys av skyfallsrisker i kommunen. Denna skulle kunna kombineras med socioekonomiska karteringar för att undersöka om det finns grupper eller områden som är extra sårbara för dessa risker. Internationell forskning har visat att det ofta är fattigare hushåll och människor från minoriteter som lever i områden som är utsatta för miljörisker och som därför riskerar att drabbas hårdare (Walker 2012). Även om Lund har en jämförelsevis låg grad av segregation är det en viktig parameter att ta hänsyn till.

Ett annat område där utveckling av data skulle kunna bidra till bättre förståelse för utformning av åtgärder är kopplingen mellan invånares utsläpp från konsumtion och livsstil. Ett verktyg för att jämföra klimatpåverkan från olika grupper och bostadsområden är Konsumtionskompassen som tagits fram av SEI (Axelsson m.fl. 2022). Konsumtionskompassen mäter utsläpp från invånarnas konsumtion på postnummernivå vilket gör att det går att få fram skillnader mellan områden i en kommun på ganska detaljerad nivå. Lunds kommun har börjat använda verktyget för att samla in data men har ännu inte bestämt hur man ska använda sig av denna data.

Det framkom även i intervjuerna att det finns behov hos de som planerar att ha god kunskap om olika områden och stadsdelar innan insatser ska göras. Enligt en intervjuperson finns det en hel del information tillgängligt hos statistikavdelningen på kommunkontoret men som inte alltid används. Hen efterlyser att man jobbar mer strukturerat för att faktabelägga "vilka lundaborna är och vad de vill och känner och behöver" (Intervju 5). Vad det kan innebära i en konkret situation illustreras av följande citat:

Jag tänker att kunskapen om områdena är jätteviktig. Om man ska lägga om en väg, nu tar jag bara det som ett exempel eftersom det var något som dök upp, så får man ju tänka på hur skär man staden. Skapar man då en barriär mellan hyresrätterna och villorna och skapar en tydlig väg där folk inte kan ta sig mellan? Där man tidigare kanske haft lite mindre gator. (Intervju 5)

4.5 Åtgärder för att involvera medborgare och intressenter

Inom kommunen pågår en rad olika åtgärder och initiativ för att involvera medborgare och olika grupper i planeringen som relaterar till ekologisk och social hållbarhet. Två sådana åtgärder är Lundaförslaget och Medborgarbudget som handlar om att ge invånarna möjlighet att påverka i kommunen. Lundaförslaget infördes 2017 och innebär att alla som är folkbokförda i Lunds kommun kan skicka in ett förslag på en åtgärd att införas av kommunen. Det är öppet vad förslaget kan handla om och det finns egentligen inga avgränsningar. Om ett förslag får minst 100 röster under en 60-dagarsperiod så kommer det att tas upp till behandling i ansvarig nämnd. Det finns dock inga garantier att förslaget kommer att beviljas och resultera i någon åtgärd. Det finns inte heller extra pengar avsatta för inkomna Lundaförslag utan de behöver genomföras inom befintliga budgetramar. Medborgarbudget är en riktad satsning till byarna utanför Lunds tätort som infördes 2022 och innebär att de boende kan lämna förslag på åtgärder och att det finns en särskilt avsatt budget för att genomföra de åtgärder som väljs ut. Fokus för satsningen är att bidra till attraktivare fysiska miljöer, uppmuntra till möten och kultur samt ökad trivsel och trygghet i byarna. De förslag som får godkänt av kommunen går vidare till omröstning och de förslag som får flest röster genomförs efter beslut i Kommunstyrelsen.

Varken Lundaförslaget eller medborgarbudgeten är riktad mot specifika sakfrågor och utgör på så vis öppna forum för invånare att kunna påverka även Lunds klimat- och miljöarbete. Trots att medborgarbudgeten haft sociala värden som utgångspunkt har en genomlysning av medborgarförslagen för 2023 visat att ett stort antal av de inkomna förslagen bedömts kunna bidra till mål i LundaEko samtidigt som de bidrar till andra sociala värden i närmiljön. Eftersom riktlinjerna för medborgarbudgeten varit relativt breda och öppnat upp för förslag som rör både evenemang och åtgärder i den fysiska miljön har detta i praktiken fungerat som ett forum där invånare har haft möjlighet att komma med förslag på åtgärder som även bidrar till Lunds omställning. Hittills har medborgarbudgetens sociala profil däremot inneburit att den inte behandlats som ett strategiskt viktigt forum för klimat- och miljöfrågor och varken bedömning av förslag eller kommunikation har genomförts med fokus på klimat- och miljöeffekter.

Samarbeten med föreningar och civilsamhället är ett viktigt verktyg för kommuner för att nå vissa målgrupper och samskapa lösningar kring intressefrågor. Ett exempel på hur man på strategisk nivå har arbetat för att öka möjligheterna till samverkan med civilsamhället inom olika välfärdsområden är införandet av Lunds överenskommelse med idéburen sektor år 2019. Aktiva föreningar i Lund har kunnat ansluta sig till överenskommelsen och därigenom ges en plattform för att diskutera behov och initiera samverkan i form av idéburet offentligt partnerskap (IOP), projektsamverkan eller andra samverkansformer. Kopplat till Överenskommelsen finns en samverkansgrupp bestående av representanter från kommunkontoret, kultur- och fritidsförvaltningen, vård- och omsorgsförvaltningen, arbetsmarknads- och socialförvaltningen samt fyra representanter från civilsamhället. Kopplat till överenskommelsen finns en samverkansplan som under aktuell period inkluderat hållbar utveckling med utgångspunkt i Agenda 2030 som ett av fyra fokusområden. Ett övergripande fokus för samverkansgruppen och anslutna föreningar har hittills varit på samverkan inom sociala välfärdsområden. Genom aktuell handlingsplan finns däremot en möjlighet att fördjupa och stärka samverkan med civilsamhället inom klimat- och miljöarbetet där överenskommelsen skapar en plattform för strategisk och långsiktig samverkan där sociala och ekologiska frågor kan mötas.

Det finns även en rad exempel på olika initiativ som genomförts för att involvera invånare i specifika klimat- och miljörelaterade sammanhang. Vid framtagandet och senare revideringar av LundaEko har invånare och unga involverats vid remisskedan. Ett annat exempel är den att-göra-lista för Klimatneutrala Lund som togs fram tillsammans med civilsamhället, näringsliv och forskare och nu ligger till

grund för det fortsatta klimatomställningsarbetet. Många av åtgärderna för involvering riktar sig till barn och unga och genomförs ofta i samverkan med kommunens skolor. Lunds kommun har sedan början av 2000-talet arbetat med ungdomsinflytande och att unga ska få större möjlighet att påverka i kommunen. Här är Ungdomspolitikerna etablerad och fyller en viktig funktion. Det innebär att kommunen har ungdomsombud i form av två unga vuxna som arbetar för att öka ungas inflytande och delaktighet i kommunen. Exempel på aktiviteter som ordnas är ungdomsting, inflytandecafé, elevrådssamlingar och unga röst-gruppen. Här har ungdomstinget exempelvis använts som forum för att ge unga möjlighet att möta politiker för att diskutera Lunds klimatomställning och hållbarhetsarbete.

Ett annat exempel på etablerade ekosociala initiativ för att engagera barn och unga i hållbarhetsfrågor är Naturskolans verksamhet som funnits sedan 1990-talet i Lund. Naturskolan är ett resurs- och utvecklingsteam för alla skolor och förskolor i Lund med uppdrag att stödja skolutveckling inom naturvetenskap, teknik, bebyggd miljö och lärande för hållbar utveckling. Naturskolan ansvarar även för projektet Gröna skolgårdar som är en långsiktig skolutvecklingsinsats som pågått sedan 1992 med målet att skapa en förändring av hur skol- och förskolegårdar används och utformas. Genom satsningen har skolor och förskolor runt om i Lund fått bidrag till exempelvis uteklassrum, odling och plantering av växter och träd med målet att utemiljö vid skolgårdar ska utgöra en pedagogisk resurs och erbjuda naturupplevelser, visa på ekologiska samband samt ha utrymme för kreativa projekt. Under 2023 fick Naturskolan även ett utökad uppdrag med fokus på bebyggd miljö. Genom det nya uppdraget är tanken att barn och unga ska ges både praktiska upplevelser av utformningen av rum och platser men också möjligheter att koppla teoretiska kunskaper till dessa miljöer, med syfte att öka förståelse för sambandet mellan människor och platser, ekologi och kultur.

Sammanfattningsvis visar initiativen för Lundaförslag, medborgarbudget, överenskommelsen och i synnerhet ungdomspolitikerna att medborgardeltagande varit en växande prioritet i Lund under de senaste 20 åren. Med undantag för ungdomspolitikerna och Naturskolan har dessa forum däremot inte nyttjats som strategiskt viktiga forum för klimat- och miljöfrågor eller i hållbarhetsarbetet. Som ett resultat har mycket av initiativen för medborgardeltagande i klimat- och miljöfrågor skett ad-hoc och på projektbasis. Samtidigt som bredare strukturer för medborgardeltagande såsom medborgarbudget, Lundaförslag, överenskommelsen med civilsamhället och ungdomstinget utgör en möjlighet att få på plats starkare delaktighetsstrukturer i allmänhet och när det gäller klimatarbetet i synnerhet, kan det finnas ett behov av att komplettera dessa med andra strukturer för deltagande i klimatomställningen som fångar grupper som inte nås av dessa bredare forum för medborgardeltagande och ger invånare en tydligare roll i lokalt beslutsfattande.

5. Slutsatser och rekommendationer

I detta avslutande kapitel ges ett antal rekommendationer på hur Lunds kommun kan utveckla styrning och organisering för att stärka kapaciteten för ekosocial integration. Fem områden har identifierats där förbättringar kan göras och inom dessa presenteras konkreta förslag på åtgärder. Även om slutsatser och rekommendationer riktar sig specifikt till Lunds kommun kan de vara till nytta för andra kommuner som också har som ambition att utveckla integrationen mellan ekologisk och social hållbarhet.

5.1 Skapa en gemensam målbild som integrerar ekologisk och social hållbarhet

Lunds kommun har ett väl etablerat miljö- och klimatarbete med ambitioner om att stärka integrationen mellan det ekologiska och sociala hållbarhetsarbetet i kommunen. Detta märks inte minst genom införandet av det sociala hållbarhetsprogrammet och de organisatoriska strukturer som byggts upp i relation till LundaEko. Sedan den nya hållbarhetspolicyn antogs har dessutom en tydligare styrning av hållbarhetsarbetet och ordning mellan olika program och planer etablerats. Upplägget med två parallella program för ekologisk och social hållbarhet tycks fungera väl och underlätta möjligheterna att integrera de två aspekterna av hållbarhet. Samtidigt är det en ny struktur och det återstår fortfarande en hel del utvecklingsarbete. Exempelvis framstår LundaEko som mer väletablerat och tydligare för förvaltningarna att förhålla sig till, i synnerhet när det gäller uppföljning och redovisning, medan Program för social hållbarhet ibland uppfattas som otydligt och inte lika styrande för verksamheterna. Det finns även behov av en mer utvecklad koppling mellan de två programmen särskilt när de berör samma typer av områden eller näraliggande frågor för att skapa en gemensam målbild med hållbarhetsarbetet. Den samlade hållbarhetsredovisning som utvecklats sedan programmets tillkomst är ett steg i den riktningen. Vidare behöver de två övergripande hållbarhetsstrategierna kopplas tydligare till andra strategier, program och planer i kommunen så att styrningen blir enhetlig och man undviker alltför många olika mål och riktlinjer.

5.1.1 Rekommendationer

- **Stärk tematiska kopplingar mellan hållbarhetsprogrammen:** Målen i LundaEko och Program för social hållbarhet har ett stort antal kopplingar och är till viss del beroende av varandra. Uppdelningen i två program skapar på så vis överlapp där samarbete och helhetssyn är nödvändigt. För att säkerställa att tvärsektionella perspektiv genomsyrar både det sociala och ekologiska hållbarhetsarbetet behöver de tematiska kopplingarna mellan programmen stärkas. Detta kan ske antingen inom nuvarande struktur eller genom att samla arbetet i ett gemensamt hållbarhetsprogram.
- **Tydliggör kopplingen till samhällsbyggnadsprocessen i hållbarhetsprogrammen:** Relationen mellan samhällsbyggnadsprocessen och i synnerhet översiktsplaneringen är central för flera av målområdena i LundaEko och Program för social hållbarhet. Trots det är kopplingen till lag-

stadgade delar av samhällsbyggnadsprocessen och på vilket vis programmen är styrande i avvägningar inte helt tydlig. Särskilt inom det sociala hållbarhetsprogrammet finns ett behov av att se över vilken förändring som målsättningarna syftar till att åstadkomma och hur dessa relaterar till andra styrdokument och lagstadgade delar av samhällsbyggnadsprocessen.

- **Synliggör ekosociala synergier i uppföljning:** Hållbarhetsredovisningen är ett viktigt verktyg för att följa upp och synliggöra de effekter som Lunds kommun vill uppnå i det samlade hållbarhetsarbetet där ekosocial integration är en central del. Ekosociala synergier kan synliggöras dels genom utveckling av indikatorer som tar hänsyn till både sociala och ekologiska effekter på relevanta mål, dels genom att lyfta fram goda exempel från förvaltningarna. Det är viktigt att den valda metoden matchar tillgängliga resurser, både på strategisk nivå inom kommunkontoret och bland hållbarhetssamordnarna i förvaltningarna. Resultaten från intervjuer pekar på att uppföljning och utvärderingar redan idag är ett moment som tar mycket av samordnarnas tid i anspråk. Verktyg och metoder som samtidigt kan bidra till planering av åtgärder och parallellt lägga grunden för kommande utvärdering kan därmed vara att föredra.
- **Blanda kompetenser vid framtagande av styrande planer och program:** Flera av de ekosociala åtgärder och projekt som identifierats i Lunds kommunorganisation har krävt, och möjliggjorts, av samarbete mellan förvaltningar. Detsamma gäller för framtagande av styrdokument som visar på tydlig integration av ekologiska och sociala perspektiv. För programmets överlappande områden är integreringen av sociala och ekologiska hållbarhetsmål i relaterade styrdokument en central delprocess för att stärka ekosocial integration i arbetet. Att blanda och sammanföra olika kompetenser vid framtagande av centrala planer och program för hållbarhetsarbetet kan därmed ses som en framgångsfaktor för att möjliggöra ekosocial integration.

5.2 Stötta hållbarhetssamordnare och förenkla samarbeten

Hållbarhetssamordnarna på de enskilda förvaltningarna har en nyckelroll i hållbarhetsarbetet och för att utveckla ekosocial integration i praktiken. De samordnar arbetet med ekologisk och social hållbarhet på förvaltningsnivå och fungerar som en länk mellan förvaltningen och det strategiska och koncernövergripande arbetet på kommunkontoret. Samtidigt måste hållbarhetssamordnarna navigera mellan förvaltningens intressen av att värna sin kärnverksamhet och förväntningar från kommunkontoret att genomföra åtgärder för att leva upp till hållbarhetsmålen. Det är därför viktigt att hållbarhetssamordnarna får ordentligt stöd från både kommunkontoret och den egna förvaltningen och att det finns en samsyn kring vad deras roll ska vara. Från kommunkontoret kommer program, mål, riktlinjer och nya initiativ som kan vägleda och stödja hållbarhetssamordnarnas arbete. Samtidigt behöver det finnas en avvägning mellan vad som utvecklas på strategisk nivå och det merarbete det kan leda till när det ska omsättas i praktiken på förvaltningarna. Här finns behov av stöd för att fokusera arbetet och avgöra vad som är mest centralt att jobba med. En annan avvägning som är viktig är den mellan Miljösamordnarforum, Kommitteen för social hållbarhet och kommunkontoret, å ena sidan, och förankringen i den egna förvaltningen å andra sidan. Kontakten med nätverket är viktigt för att få stöd och inspiration och utbyta erfarenheter medan förankringen i den egna förvaltningen är nödvändig då det är här själva hållbarhetsarbete utförs.

5.2.1 Rekommendationer

- **Stärk samordning mellan hållbarhetsnätverken:** En stärkt samordningen mellan Miljösamordnarforum och Kommittén för social hållbarhet skulle fylla både en praktisk och strategiskt viktig funktion för hållbarhetsarbetet i förvaltningarna. Dels har flera av förvaltningarna samma person som fyller rollen som miljösamordnare och social hållbarhetssamordnare. Här kan samordning av exempelvis uppföljningsarbete och planering underlätta pareringen mellan de två uppdragen. För förvaltningarna där uppdragen är uppdelat på två personer kan ökad samordning och kommunikation mellan nätverken dels stärka en samlad bild av hållbarhetsarbetet, särskilt inom områden där arbetet överlappar. Samordningen mellan nätverken kan exempelvis stärkas genom etablering av regelbundna möten mellan Kommittén för social hållbarhet och Miljösamordnarforum, nätverksövergripande tematiska arbetsgrupper eller gemensam planering mellan nätverksansvariga på kommunkontoret.
- **Stötta tematiska samarbeten för ekosocial integration via hållbarhetsnätverken:** Många av de ekosociala åtgärderna som identifierats genom kartläggningen har möjliggjorts av, och krävt samarbete mellan förvaltningar inom ramen för formella uppdrag eller projektverksamhet. Här kan hållbarhetsnätverken spela en viktig roll för utbyte och lärande men även för att öka möjligheten att identifiera synergieffekter mellan olika uppdrag och kompetenser. Här finns en möjlighet för hållbarhetsnätverken att facilitera processer som möjliggör fler samarbeten genom att nyttja dessa tematiska överlappningar.
- **Prioritera insatsområden:** För att få kraft och driva förändring i hållbarhetsarbetet kan det finnas behov av att prioritera och fokusera arbetet på vissa frågor. Med många styrdokument och mål att förhålla sig till är prioritering av insatsområdena en viktig komponent för att stötta hållbarhetsamordnarna i sina uppdrag och möjliggöra ett effektivt arbete för att uppnå målen. Det huvudsakliga verktyget för prioriteringen är genom utpekandet av ansvarig förvaltning för respektive mål i programmen och det är vid revidering viktigt att samordnarna görs delaktiga i denna process. Ytterligare prioritering mellan insatsområden är däremot nödvändig för många av förvaltningarna för att hinna med arbetet med tillgängliga resurser. I detta kan nätverken fylla en viktig funktion för att stötta prioritering och exempelvis bidra med analyser och underlag för att förstå vilka hållbarhetsområden som behöver stärkas inom respektive förvaltning, inom respektive hållbarhetsprogram och mellan programmen.

5.3 Prioritering av hållbarhet och ekosocial integration behövs på alla nivåer

För att hållbarhetsfrågorna ska prioriteras och arbetet med ekosocial integration ska fungera krävs det att många aktörer inom kommunen involveras. Det räcker inte med kunskap och engagemang hos kommunkontorets strategiska avdelning och hållbarhetssamordnarna utan även de som inte har hållbarhet som sitt primära uppdrag behöver driva frågan framåt.

På kommunledningsnivå finns det ett brett stöd för ett aktivt hållbarhetsarbete som täcks av samtliga dimensioner genom antagna styrdokument och prioriteringar i budget. Ledningsgruppen på förvaltningarna har tillsammans med den politiska ledningen i nämnderna en central roll för hur förvaltningens verksamhet bedrivs och vilka frågor som prioriteras. Det är därför viktigt att kunskapen om hållbarhetsfrågor är god i förvaltningsledningen och att dessa frågor uppfattas som prioriterade.

5.3.1 Rekommendationer

- **Stärk kompetens och prioritet för hållbarhet i förvaltningarnas ledning:** Att ha god kunskap om och ta tydligt ansvar för hållbarhetsarbetet även på ledningsnivå inom förvaltningarna är viktigt för att kunna prioritera mellan åtgärder och stärka förankringen av hållbarhetsarbetet internt i den egna förvaltningen. I ledningsgrupper är det ofta naturligt att till exempel HR-ansvarig, ekonomiansvarig eller andra stödfunktioner är del av ledningsgruppen. Däremot är det inte alltid fallet att någon med samlat hållbarhetsansvar finns med. Regelbundna utbildningar för förvaltningssledningarna i inom hållbarhet eller organisatoriska förändringar som möjliggör för hållbarhetsamordnarna att regelbundet delta vid möten är sätt som kan stärka kompetens och prioritet för hållbarhetsfrågorna i hela organisationen.
- **Blandade kompetenser stärker ekosocial integration:** Stuprör inom organisationen är ett av de stora hindren för att möjliggöra ekosocial integration. Det gäller stuprör såväl mellan som inom förvaltningar som gör att olika professioner och kompetenser sällan möts. Inom Lunds kommun tycks samarbetet mellan förvaltningar fungera relativt bra medan stuprör oftare upplevs finnas inom förvaltningarna. Detta kan medföra att hållbarhetsfrågor får svårt att vinna gehör och att integrationen mellan ekologisk och social hållbarhet försvåras. I kontrast till detta visar flera exempel från de förvaltningar där kompetenser inom sociala och ekologiska frågor aktivt blandats leda till att ekosociala arbetssätt blir en naturlig del av arbetet.
- **Engagera hela kommunorganisationen:** Lunds kommun är en av de största arbetsgivarna lokalt och kommunens cirka 11.000 medarbetare utgör nyckelresurser också i kommunens hållbarhetsarbete. För att stärka kapaciteten för ekosocial integration är medarbetare i hela kommunorganisationen viktiga såväl internt i genomförande av olika typer av åtgärder som externt som ambassadörer i sin kontakt med medborgare, brukare och användare. Att förtydliga informationen till och engagera medarbetare är ett sätt att både stärka kapaciteten hos alla anställda och ta tillvara deras erfarenheter och kompetens i hållbarhetsarbetet och för klimatomställningen.

5.4 Synliggör och skapa lärandestrukturer för ekosociala åtgärder och arbetssätt

Kartläggningen i detta projekt har visat att det redan idag genomförs många åtgärder inom kommunen som kan beskrivas som ekosociala åtgärder, och det finns etablerade arbetssätt där ekologiska och sociala aspekter integreras i planering och utveckling. I kapitel 4 har vi beskrivit de åtgärder och arbetssätt som identifierats via våra intervjuer och genom annan kännedom av förvaltningarnas verksamhet, och vi har försökt kategorisera dem utifrån på vilket sätt de integrerar ekologisk och social hållbarhet. Samtidigt som strukturer och arbetssätt för ett förvaltningsövergripande fokus på sociala hållbarhet byggs upp genom ny styrning kring sociala hållbarhetsprogrammet blir det i det framtida arbetet viktigt att säkerställa att kapaciteten till integrerat arbete och lärande växer i samma takt. Ofta saknas en klar målbild kring hur arbetet ska bedrivas och vilka fördelar och nyttor ett mer integrerat arbetssätt kan ha, likaså vilka de huvudsakliga utmaningarna och svårigheterna kan vara. Ekosociala åtgärder behöver därför synliggöras och kartläggas och det behövs ett strukturerat förhållningssätt till hur miljömässiga och sociala aspekter kan integreras i förvaltningarnas verksamhet samt vilka behoven är av samverkan mellan förvaltningar för att kunna realisera åtgärder.

5.4.1 Rekommendationer

- **Nyttja strategisk hållbarhetskommunikation för att synliggöra ekosociala åtgärder:** Den strategiska hållbarhetskommunikationen fyller en viktig roll både för att kommunicera en samlad bild av Lunds hållbarhetsarbete utåt och att sprida goda exempel internt. Genom att synliggöra ekosociala åtgärder i kommunikationsinsatser kan den gemensamma målbilden stärkas samtidigt som det skapas ett lärande kring fördelar, nyttor och utmaningar med vad ett integrerat hållbarhetsarbete i praktiken innebär.
- **Utveckla systematik för integrerade sociala och ekologiska data:** En förutsättning för att skapa en gemensam målbild kring behov och utformningen av ekosociala åtgärder är att det finns data och underlag om vilka utmaningarna är. Detta kan handla om socioekonomiska och demografiska data i relation till deltagande, fördelning av miljönyttor samt social sårbarhet i relation till klimatförändringar. Inom kommunen finns ännu inget övergripande eller systematiskt insamlande av denna typ av integrerade data. Däremot finns vissa analyser och dataunderlag hos förvaltningarna samt indikatorer i hållbarhetsredovisningen som följer upp ekologiska och sociala hållbarhetsprogrammen separat. För den gemensamma hållbarhetsstyrningen kan en utveckling av integrerade analyser skapa förutsättningar för en tydligare målbild och prioritering för inom vilka områden det finns behov av ekosociala åtgärder. Exempel på analyser som kan bidra till detta är kartläggning av geografiska skillnader i konsumtionsbaserade utsläpp mellan socioekonomiska grupper, social sårbarhetsanalys av skyfalls- och värmekartering samt fördelning av bullerutsatta lägen i relation till socioekonomi.

5.5 Skapa meningsfulla deltagandeprocesser och utnyttja befintliga nätverk

I Lunds kommun finns ett flertal etablerade forum för medborgarinflytande och engagemang som till högre grad skulle kunna nyttjas för att involvera och engagera fler i klimat- och hållbarhetsarbetet. Lundaförslag, Medborgarbudget, Ungdomsting och Överenskommelsen med idéburen sektor är forum som är öppna för en bredd av frågor, inklusive klimat- och miljöfrågor. Med undantag för ungdomstinget, som har anordnat tillfällen med särskilt fokus på klimatfrågor, har forumen framför allt haft ett mer renodlat socialt syfte och inte behandlats som strategiskt viktiga forum för klimat- och miljöfrågor. Överenskommelsen med idéburen sektor är ett tydligt exempel där handlingsplanen uttrycker ambitioner om att utveckla samverkan inom ekologisk hållbarhet men där det saknats någon med uttalat ansvar för detta område i överenskommelsens samordningsgrupp. Det har också funnits en underrepresentation av föreningar aktiva inom klimat- och miljöområdet anslutna till överenskommelsen. Detta har i sin tur haft effekt på Lunds volontärtjänst Frivilligkraft där organisationer som lägger upp uppdrag förväntas vara anslutna till överenskommelsen utifrån kommunkontorets tolkning av riktlinjerna. Att behandla dessa forum som strategiskt viktiga för stärkt medborgarinflytande i klimatomställningen skulle kunna bidra både till att stärka det strategiska arbetet för medborgarengagemang och involvering i klimat- och miljöfrågor. Parallellt med behovet av att kraftsamla kring dessa forum finns däremot också ett behov av forum för att lyfta bredare och mer komplexa utmaningar kring Lunds samlade klimatarbete där fler aktörer och invånargrupper med olika positioner och roller får delta, resonera, lära och bedöma underlag och beslut. Att komplettera dessa med andra strukturer för deltagande där invånare ges en tydligare roll i beslutsfattande och riktar sig mot specifika målgrupper, eller innehåller mekanismer för att garantera ett representativt urval av befolkningen, kan här vara en väg framåt.

5.5.1 Rekommendationer

- **Lägg grunden för ett strategiskt arbete för ökat medborgarinflytande i klimatomställningen:** Frågor kring olika former av medborgardeltagande och representation av olika intressen och erfarenheter i beslutsfattande kring klimat- och miljöfrågor är centrala för att möjliggöra en socialt inkluderande klimatomställning. Här kan både mer allmänna forum för medborgarinflytande och specifika forum för fördjupat medborgarinflytande i klimat- och hållbarhetsfrågor spela en viktig roll. Deltagandeprocesser i frågor som rör Lunds klimatomställning sker idag inom olika verksamheter och projekt men det saknas ett strategiskt arbete för att peka ut riktningen för hur detta arbete bör utvecklas. Ett strategiskt arbete kan här både skapa förutsättningar för fördjupat medborgardeltagande och tydliggöra gentemot invånare vilka förutsättningar och möjligheter som finns för att delta i och utöva inflytande i olika beslutsprocesser.
- **Nyttja redan existerande forum för medborgarinflytande i hållbarhetsarbetet:** Redan existerande forum som medborgarbudget, Lundaförslag, överenskommelsen med idéburen sektor och ungdomsting kan i högre grad nyttjas för att kommunicera och lyfta frågor som rör klimat- och hållbarhetsarbetet med invånare och föreningar. Exempelvis kan insatser genomföras för att öka intresset hos föreningar med klimat-, miljö- och hållbarhetsfokus att anslutas till samverkansöverenskommelsen. Detsamma gäller för medborgarbudgeten där det finns stor möjlighet att stärka klimat- och miljöperspektivet genom att utse en ansvarig i styr- och arbetsgrupper, utvecklad kommunikation gentemot invånare om möjligheten i att nyttja medborgarbudgeten för klimat- och miljöåtgärder samt inkludera miljöhänsyn i utvärderingskriterier för förslagen. Ungdomstinget och ungdomssamordnarna är även en viktig kanal för att kontinuerligt lyfta perspektiv och frågor kring ungas inflytande i klimatomställningen. Ungdomspolitikerna har också utvecklat kanaler till ungdomar i kommunens skolor. Här behöver särskild hänsyn tas till när och hur ungas involveras för att undvika en ansvarsförskjutning samtidigt som deltagandeprocesser skapar möjligheter för reellt inflytande.
- **Fördjupa medborgarinflytande genom nya forum och dialoger för Lunds lokala klimatomställning:** Forum för att lyfta bredare och mer komplexa utmaningar kring lokalt klimatarbete där fler aktörer och invånargrupper med olika positioner och roller får delta, resonera, lära och bedöma underlag och beslut kan spela en viktig roll för att för att skapa ömsesidig tvåvägskommunikation som gör klimatfrågan relevant och mindre polariserande för en bred allmänhet. För att stärka medborgarinflytandet i Lunds klimatarbete kan det i det fortsatta arbetet vara aktuellt att stärka upp redan existerande forum med andra strukturer för deltagande och dialog som möjliggör denna typ av två-vägs-kommunikation. Detta kan exempelvis ske genom mer formella former som klimat-medborgarråd men även genom medborgardialoger, enkäter och workshops där ett representativt urval av invånare involveras. Det kan även ske genom utveckling av redan existerande plattformar som eller genom stadsdelsdialoger.

Referenser

- Axelsson, K., Dawkins, E., Rahmati-Abkebar, M. och Broekhoff, D. (2022). Konsumtionskompassen: Ett digitalt verktyg för att förstå klimatpåverkan från konsumtion på lokal nivå. SEI brief. <http://doi.org/10.51414/sei2022.032>
- Cabrita, J., Demetriades, S., and Fóti, K. (2021). Distributional impacts of climate policies in Europe. Eurofound, Publications Office of the European Union, Luxembourg.
- Ederyd, J., Gilbertsson, J., Klintström, H., Kumlin, L., Ljungqvist, H. och Stensson, M. (2020). Hållbarhetsanalys: Så kan Lunds kommuns översiktsplan bidra till minskad klimatpåverkan och jämlika livsvillkor. 2020-03-03. WSP.
- EU-kommissionen (2019). Den europeiska gröna given. Meddelande från EU-kommissionen. COM (2019) 640.
- Gough, I. (2017). Heat, Greed and Human Need: Climate Change, Capitalism and Sustainable Wellbeing. Cheltenham, UK: Edward Elgar.
- Khan, J., Hildingsson, R., and Garting, L. (2020). Sustainable welfare in Swedish Cities: Challenges of eco-social integration in urban sustainability governance. *Sustainability*, 12(1), 383. <https://doi.org/10.3390/su12010383>
- Koch, M., and Mont, O., eds., (2016). Sustainability and the Political Economy of Welfare. London: Routledge.
- Mangold, M., Österbring, M., Wallbaum, H., Thuvander, L., and Femenías, P. (2016). Socio-economic impact of renovation and energy retrofitting of the Gothenburg building stock. *Energy and Buildings*, 41, 1–9.
- Meadowcroft, J. (2000). Sustainable development: A new(ish) idea for a new century? *Political Studies*, 48, 370–387.
- Raworth, K. (2017). Doughnut Economics: Seven Ways to Think Like a 21st Century Economist. London: RH Business Books.
- Rockström, J., Steffen, W., Noone, K., et al. (2009). Planetary Boundaries: Exploring the safe operating space for humanity. *Ecology and Society*, 14(2), 32.
- Walker, G. (2012). Environmental Justice. Concepts, Evidence, Politics. London: Routledge.
- WCED, The World Commission on Environment and Development (1987). Our Common Future. Oxford: Oxford University Press.

Bilaga 1

Styrdokument i Lunds kommun med relevans för ekosocial integration

	Centrala styrdokument	Urval av relaterade styrdokument för ekosocial integration
Grönområden	Grönprogram (2020)	<ul style="list-style-type: none"> • Översiktsplan för Lunds kommun • Idrottspolitiskt program • Lunds vatten • Markpolicy • Utbyggnadsplan
Transporter	LundaMaTs III: Strategi för ett hållbart transportsystem i Lunds kommun (2014)	<ul style="list-style-type: none"> • Översiktsplan för Lunds kommun • Cykelplan • Trafiksäkerhetsprogram • Plan för säker och hållbar väg till förskola och skola • Parkeringsnorm för cykel och bil i Lunds kommun • Lunds kommuns Åtgärdsprogram mot buller 2019–2023 • Luftkvalitetsprogram
Klimatanpassning	Översvämningsplan för Lunds kommun (2018)	<ul style="list-style-type: none"> • Program för trygghet och säkerhet • Risk- och sårbarhetsanalys för Lunds kommun, mandatperioden 2023–2026 • Dagvattenplan för Lunds kommun och åtgärdsplan för dagvatten i Lunds stad • Sjö och vattendragsplan • Vattenförsörjningsplan • VA-utbyggnadsplan
Konsumtion och avfall	Lunds kommuns avfallsplan (2022)	<ul style="list-style-type: none"> • Energiplan för Lunds kommun 2019–2026 • Lundakem • Riktlinjer för samhällsliga mål inom inköp och upphandling • Inköps- och upphandlingspolicy för Lunds kommun • Näringslivsprogram för Lunds kommun
Energi (el och värme)	Energiplan för Lunds kommun (2019)	<ul style="list-style-type: none"> • Avfallsplanen • Riktlinjer för resor & transporter • Cykelplan mfl. • LundaMaTs • Översiktsplanen
Mat	Mat- och måltidsplan för Lunds kommun (2023)	<ul style="list-style-type: none"> • Handlingsplan för barnets bästa i Lunds kommun • Lunds kommuns avfallsplan

LUNDS
UNIVERSITET

miljo.lth.se

LUNDS UNIVERSITET

Miljö- och Energisystem
Rapport Nr 138, 2024
ISBN 978-91-86961-64-0
ISSN 1102-3651